

BETEKENISVOL SCHRIJFONDERWIJS

KIRSTEN THEEUWEN
OJBS DE KRULLEVAAR
SEVENUM
APRIL 2024

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Probleemstelling	5
Beginsituatie	6
<i>Taalonderwijs</i>	10
<i>Visies op taalonderwijs</i>	12
<i>Wereldoriëntatie</i>	15
<i>Schrijfonderwijs</i>	16
<i>Genres</i>	20
<i>Beoordeling</i>	24
Interventies	26
<i>Methode zichtbaar maken</i>	26
<i>Actieplan</i>	26
<i>Planning actieplan</i>	28
Resultaten	30
<i>Resultaten uitprobeerfase een</i>	30
<i>Resultaten uitprobeerfase twee</i>	32
Conclusie	34
<i>Consequenties voor de kinderen, andere stamgroepen en de school</i>	34
<i>Aanbevelingen voor de school en verder onderzoek</i>	35
<i>Evaluatie en reflectie</i>	35
Bronnenlijst	37
Bijlagen	39
<i>Teksten uitprobeerfase een</i>	39
<i>Teksten uitprobeerfase twee</i>	50

Voorwoord

Tijdens het stagelopen op de PABO heb ik twee jaar mogen proeven aan het Jenaplanonderwijs, al vrij snel wist ik dat ik binnen het Jenaplanonderwijs wilde werken. Met name het stukje wereldoriëntatie vond ik erg interessant. Kinderen leren over de wereld om ons heen. Verwondering en nieuwsgierigheid prikkelen bij de kinderen, dat kan in verbondenheid met anderen en de wereld. Toen na mijn afstuderen een vacature voor een vervanging vrij kwam op OJBS de Krullebaar in Sevenum, werd mij aangeraden door mijn school waar ik ben afgestudeerd, om te schrijven. Ik heb dan ook geen moment geaarzeld. Sindsdien werk ik al zo'n zeven jaar fulltime op OJBS de Krullebaar.

Energie haal ik uit het voorbereiden van wereldoriëntatieprojecten, de echte wereld in de groep halen. Het opzetten van lessen voor kennisoverdracht, het toepassen van deze kennis bij het spelen in de hoeken en zoeken van experts die ons meer kunnen vertellen over het onderwerp. Het draagt allemaal bij aan een rijke leeromgeving en hoge betrokkenheid.

In dit meesterstuk staat wereldoriëntatie dan ook centraal. Daarbij heb ik nauw samengewerkt met mijn middenbouw collega Pim Coopmans. Pim was altijd bereid om samen te brainstormen en het actieplan tegelijkertijd uit te voeren in de parallelgroep, het actieplan samen bij te stellen en nogmaals uit te proberen. Op deze wijze kunnen we samen in de middenbouw zorgen voor kwalitatief en krachtig onderwijs. Daarnaast wil ik mijn collega Janou Uebelgönne bedanken voor het helpen realiseren van dit meesterstuk. Waar het soms zoeken was naar een duidelijk onderwerp, hebben we samen de onderdelen van de theorie weten te trechteren, wat uiteindelijk tot een duidelijk plan heeft geleid.

Ten slotte wil ik mijn collega Bjorn Galema bedanken voor het altijd open staan om te sparren over de Jenaplanopleiding.

Samenvatting

In mijn stamgroep zijn de kinderen ontzettend betrokken als we aan WO gaan werken, ofwel wereldoriëntatie. Ze doen actief mee, zuigen alles wat ze leren op als een spons en zijn intrinsiek gemotiveerd. Dit is mooi om te zien en geeft weer veel energie om de voorbereiding van WO krachtig neer te zetten. We bereiden de projecten van WO op dit moment voor volgens de fiets van Jansen. Echter is de vraag of deze manier van werken nog steeds passend is binnen het huidige Jenaplanonderwijs. Waarbij de benaming 'stamgroepwerk' meer passend is. Tijdens stamgroepwerk wordt er aan de kerndoelen gewerkt en met andere kinderen in de stamgroep samen geleerd aan de hand van de vier basisactiviteiten: spel, werk, gesprek en viering. Er wordt ingespeeld op vragen en interesse vanuit kinderen, onderwijs krijgt betekenis.

Tijdens het werken in de ochtend voelt het nu alsof we lesjes aan het afwerken zijn. Vaak doen de kinderen dit omdat het moet. Ze zijn zeker enthousiast om nieuwe dingen te leren, maar mijns inziens kan dit ook anders. Ook hier moet het kunnen dat de betrokkenheid en intrinsieke motivatie hoog zijn, omdat het onderwijs meer betekenis krijgt en dus functioneel wordt.

In mijn literatuuronderzoek heb ik me verdiept in het taalonderwijs. Mijn onderzoek wilde ik namelijk richten op het werken tijdens de blokperiode. Het taalonderwijs is een breed begrip, daarbij zijn de verschillende visies op taalonderwijs bekeken en de verschillende taaldomeinen zijn uitgelicht. Om het onderzoek specifieker te maken is het taaldomein stellen verder uitgewerkt. Daarbij is gekeken hoe wereldoriëntatie, zoals het nu op OJBS de Krullevaar genoemd wordt, in de blokperiode opgenomen kan worden. Bij het taaldomein stellen kan wereldoriëntatie goed verbonden worden. Om de betrokkenheid en intrinsieke motivatie te vergroten bij kinderen is het van belang om betekenisvol schrijfonderwijs aan te bieden.

In het actieplan is ervoor gekozen om met de kinderen een verslag te schrijven voor in een museum. Aan het schrijven van het verslag werden eisen gesteld. Zo werd ervoor gekozen om de kladversie na te kijken aan de hand van een nakijkcode. Op deze wijze reflecteren de kinderen op hun tekst en zijn ze kritisch op het schrijven van een eigen tekst, er ontstaat een positieve spellingsattitude.

Uit de resultaten is gebleken dat de betrokkenheid en intrinsieke motivatie bij het schrijven van een verslag ontzettend hoog was. Doordat kinderen ontzettend veel willen weten en leren bij de kennisoverdracht van de lessen wereldoriëntatie, kunnen ze ook veel en goed beschrijven wat ze geleerd hebben. Daarbij is duidelijk aandacht geweest voor goed schrijfonderwijs. Goed schrijfonderwijs hebben we proberen aan te bieden door gebruik te maken van de verschillende stappen binnen het schrijfonderwijs en het nakijken aan de hand van een nakijkcode. Zichtbaar was dat kinderen veel bewuster bezig zijn met het netjes schrijven en letten op de spelling van woorden. De kinderen in mijn stamgroep zijn nu veel bewuster bezig met het schrijven van een kladversie, er wordt met elkaar overlegd hoe woorden geschreven moeten worden en er wordt naslagwerk gedaan bij bijvoorbeeld weetwoorden. Ik kan stellen dat de uitvoering van dit plan het schrijfonderwijs en spellingonderwijs een enorme boost heeft gegeven.

Probleemstelling

In mijn meesterstuk verdiep ik mij in het onderwerp wereldoriëntatie binnen het taalonderwijs. Er wordt gesproken van wereldoriëntatie als hart van het onderwijs. 'Bij wereldoriëntatie maken de kinderen op een veelzijdige en indringende wijze kennis met natuur, samenleving en cultuur en leren ze daarvoor ook, binnen hun mogelijkheden, verantwoordelijkheid dragen.' Wereldoriëntatie, daar ligt mijn interesse. Daar krijg ik energie van. Ik wil de nieuwsgierigheid bij kinderen prikkelen met betekenisvolle onderwerpen, door middel van verhalen, onderzoeken en experimenteren.

Al vrij snel na mijn afstuderen begon ik met werken op OJBS de Krullebaar. Op OJBS de Krullebaar is er geen methode voor wereldoriëntatie, wat betekent dat de projecten zelf opgezet worden. Daarvoor is een werkdocument opgezet waar elementen van de fiets van Jansen in terug te vinden zijn. Door middel van de SLO kerndoelen wordt er invulling aan het project gegeven.

Volgens Velthausz & Winters (2014) is 'stamgroepwerk' meer passend bij deze omschrijving dan wereldoriëntatie. Deze twee termen komen sterk overeen. Echter nemen ze in de benaming 'stamgroepwerk' ook de vier pijlers van het Jenaplanonderwijs mee.

Merkbaar is dat de projecten gekaderd blijven tot het werken in de middagen. Er vindt met name eerst kennisoverdracht plaats en vervolgens verwerking of onderzoek. Over het algemeen zijn de kinderen ontzettend enthousiast in de middagen als we aan het project gaan werken. Gaandeweg leerde ik dat wereldoriëntatie of stamgroepwerk veel meer in het Jenaplanonderwijs hoort te betekenen. Ook rekenen en taal zijn belangrijke onderdelen binnen het wereldoriëntatieonderwijs. Waarom is dat bij ons niet zo? En hoe kunnen we ervoor zorgen dat wereldoriëntatie weer het hart van ons onderwijs wordt, waarbij we als stamgroep onderzoekend aan de slag gaan? Zodat we deze enthousiaste houding bij kinderen gedurende de hele dag kunnen zien.

We lopen er nog steeds tegenaan dat we in de ochtenden vanuit een reken-, spelling- en taalmethode werken. Aan deze methodes zijn eigen thema's gekoppeld, waar wij niet aan vasthouden, maar op welke wijze wordt ook het aanbieden van deze cursussen dan betekenisvol voor de kinderen?

Uiteindelijk zou ik ernaartoe willen werken dat we een stamgroep hebben waarbij wereldoriëntatie in het taalonderwijs centraal staat. Waarbij wereldoriëntatie en taalonderwijs hand in hand gaan en waarbij we uiteindelijk naar stamgroepwerk toe kunnen werken. Tijdens de Jenaplanopleiding ben ik geïnteresseerd geraakt in het werken met vrije teksten. Aangezien ik me op wereldoriëntatie wil richten, heb ik ervoor gekozen om het schrijven van teksten niet vrij te laten, maar de focus te leggen op taalonderwijs en specifiek het domein stellen.

Beginsituatie

Binnen OJBS de Krullebaar willen we wereldoriëntatie graag weer het hart van ons onderwijs maken. Om verder te onderzoeken hoe we wereldoriëntatie kunnen verbreden, is het belangrijk om te weten hoe de huidige situatie er uit ziet. In het specifiek in de groepen 3 en 4, de middenbouw.

Zoals in de probleemstelling benoemd is, staat wereldoriëntatie nu met name in de middagen op de planning. Er is geen koppeling met het taalonderwijs. In onderstaand schema wordt zichtbaar gemaakt hoe een weekplanning van groep 3 en 4 er uit ziet op OJBS de Krullebaar.

	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
8.30 – 8.45	Kring en weekopening	Inloop blokperiode	Kring	Kring	Kring
8.45-09.00	weekopening	Boekenkring	Schrijven	Spreekbeurt	SEO
09.00-10.00	Rekenen	Rekenen	Rekenen	Rekenen	Rekenen
10.00 - 10.15	Pauze	Pauze	Pauze	Pauze	Pauze
10.15-10.30	Kring/voorlezen	Kring / voorlezen	Kring / voorlezen	Kring/voorlezen	Kring/voorlezen
10.30 - 11.30	<i>Blokperiode</i> Taal en spelling	<i>Blokperiode</i> Taal en spelling	<i>Blokperiode</i> Taal en spelling	<i>Blokperiode</i> Spelling en BL	<i>Blokperiode</i> Spelling en BL
11.30 – 12.00	Lezen	Lezen	Lezen	W.O.	Lezen
12.00-12.45	Lunchpauze	Lunchpauze	Kring / motoriek (12.15)	Lunchpauze	Lunchpauze
12.45-13.00	Kring	Kring		Kring	Kring
13.00 – 13.45	Blokperiode en schrijven	W.O.		Gym	W.O.
13.45-14.30	W.O.	Atelier		14.15 lezen (leesbingo)	14.15 weeksluiting
14.30 – 14.45	Kring / SEO	Kring/SEO		Kring	Kring/SEO

Weekplanning groep 3/4

Uit deze weekplanning is op te maken dat het taalonderwijs elke ochtend van 10.30 tot 11.30 plaatsvindt, dit wordt de blokperiode genoemd. Hier vinden de cursussen voor taal en spelling plaats, daarvoor wordt de methode Taal Actief gebruikt. Voor spelling wordt het methodeboek gevolgd, voor taal gebruiken we het methodeboek als bronnenboek. Daarnaast vindt er in de blokperiode begrijpend lezen plaats. Dit wordt aangeboden via Nieuwsbegrip en Smartie. Nieuwsbegrip sluit aan bij het actuele nieuws, echter niet bij het project wat op dat moment speelt in de groep. Daarnaast is uit deze weekplanning op te maken dat W.O. ofwel wereldoriëntatie zich beperkt tot een losstaand aanbod, meestal in de middag.

In de probleemstelling is daarnaast beschreven dat dit onderzoek zich zal richten op het taaldomein stellen. Stellen wordt ook in de blokperiode aangeboden als cursus.

Schrijfonderwijs in groep 3

Bij groep 3 starten we vaak met schrijfonderwijs vanuit het thema wat bij de methode 'Lijn 3' hoort. Zo wordt er bij het thema 'de schat' een verhaal geschreven over het zoeken naar een schat.

Deze thema's matchen op dat moment niet met het project waar we aan werken.

We starten met het schrijven van een voorbeeld tekst in de kring. Er is aandacht voor de inleiding, kern en slot. Bij het modelen van een goede tekst staat de stamgroepleider centraal. Daarnaast is er aandacht voor het schrijven in zinnen, het laten van ruimte tussen de woorden is daarbij belangrijk. Als

de kinderen klaar zijn met het schrijven van het verhaal, lezen ze het aan de stamgroepleider voor. Er wordt gecheckt of er een duidelijk inleiding, kern en slot uit het verhaal op te maken is.

Vervolgens checkt de stamgroepleider de tekst op spelling. De kinderen in groep 3 schrijven nog zeer fonetisch, waardoor we gekozen hebben om de kinderen deze spelling niet te laten verbeteren. Vaak schrijven wij het goede woord erboven. De vraag is of ze hierdoor niet juist het verkeerde woordbeeld inslijpen. Hoe kunnen we ze wel over de spelling van woorden laten nadenken?

De teksten komen aan de muur te hangen en naar verloop van tijd gaan de teksten in de verhalenklappers van de kinderen.

Hieronder is een voorbeeldtekst zichtbaar van een kind uit groep 3, de spelling is met potlood verbeterd door de stamgroepleider.

Kopieerblad 1 A

Mijn schat

Stap 3
Schrijf een gedicht over jouw schat.

Fieren preunen ^{schatkaart} Zieh een kaart
het is een schatkaart Waaw! Kom
we ^{map} trekken naar de horte ^{een} aan ^{de} uitsbier
maak je geen ^{zorgen} zorgen
het is ^{er} maak een ijsbier waaw
dage is de schat
Woo! ^{veel} er zitten ^{diamanten} veel diamanten in
ze geven ^{aan} het ^{aan} een ^{aan} oude ^{zilveren} zilveren
krop geschraap ✓

naam: Fien

Tekst 'mijn schat' geschreven door een kind uit groep 3.

Schrijfonders in groep 4

Het schrijfonders in groep 4 laten we steeds meer aansluiten bij een onderwerp wat op dat moment speelt binnen de groep. Denk bijvoorbeeld aan Sinterklaas, Kerst of het project wat we op dat moment aan werken. We starten met het schrijven van een voorbeeldtekst in de kring, er is aandacht voor de inleiding, kern en slot. Bij het modelen van een goede tekst staat de stamgroepleider centraal. Daarnaast is er ook aandacht voor de schrijffletters. Vaak gebruiken we de genres vertelling of verhaal. De kinderen schrijven een zelfverzonnen verhaal of maken een tekst af aan de hand van een voorgelezen stuk.

Als de kinderen klaar zijn met het schrijven van het verhaal, lezen ze het aan de stamgroepleider voor. Er wordt gecheckt of er (indien van toepassing) een duidelijk inleiding, kern en slot uit het verhaal op te maken is en of er schrijffletters zijn gebruikt. Vervolgens checkt de stamgroepleider de tekst op spelling. Vaak schrijven wij het goede woord erboven. Dit is de kladversie. Vervolgens schrijven de kinderen de netversie. Het lukt de kinderen niet altijd om deze foutloos te schrijven. Het lukt ook niet altijd om toe te komen aan het schrijven van een tweede versie (netversie). Dit vinden we in de middenbouw zonde, zo gebeurt er eigenlijk niks meer met de tekst en kinderen worden niet gewezen op de fouten in de vorige tekst. Hierdoor lopen ze leerkanalen mis.

De teksten komen aan de muur te hangen en naar verloop van tijd gaan de teksten in de verhalenklappers van de kinderen.

Hieronder is een voorbeeld tekst zichtbaar van een kind uit groep 4, de spelling is met potlood verbeterd door de stamgroepleider. Het verhaal past bij het project 'de krachten van SuperFinn'.

Naam: Nathan februari 2024

SuperFinn op reis

SuperFinn gaat op reis. Waar gaat hij naar toe? Naar een land hier heel ver vandaan. Hij pakte al zijn spulletjes die hij nodig had in de tas. Een dikke jas, handschoenen, een muts en sjaal. Dit heeft hij nodig omdat het er heel koud is. Hij stapte in het vliegtuig en vertrekt, 3 uur later staat hij weer met twee voeten op de grond. Is hij aangekomen op de Noordpool. Een gebied met veel ijs!

Wat is het hier mooi denkt SuperFinn. Hij trekt zijn dikke jas aan en gaat op avontuur. Hij klimt over veel bergen, af en toe heeft hij even pauze nodig om tot rust te komen. Maar dan ziet hij de hele grote ijsberg. Daar wil SuperFinn bovenop! Hij klimt en klimt en is al heel ver, maar dan begint het ijs onder hem te bewegen.....

Reb
en valde om ~~om~~ dat ijs is hard ~~hep~~ je nege
gedaan Finn? ~~was~~ mama ja en gaat de
iglo
in en drinkt wat water en
boterham
en een boterham met ham, leffen
en gaat rusten. als hij heeft gerust
gaat hij spelen en ^{speelt} spilt heel lang tot
het avond is. dan ~~en~~ hij bedekt

Naam: Nathan februari 2024

*dat was lekker en ging slaapen
volgende ochtend ocht!
de vogels zongen dat hij een ruig
soep
leef die klapot was. dan was
dit niet gebeurd. toen ging hij naar
husten en mag hij een sneeuw was.*

Tekst 'SuperFinn op reis' geschreven door een kind uit groep 4.

TVM

hij neemt een tas mee en kleren bijvoorbbeeld
Tas mee en een Leezen bevoorbrill

Qn 20: a flock of sheep fly

of een ^{onderbroek} onderbroek of een hemd

of een ^{staal} staal en behouden en

natuurlijk
ddr Tyut ik schopen en het is

doet heel hard
hikant en dan moetie goet warmzijn

— hij het nog steeds koud
Middelen 11/9/11 nog steeds koud

FD M

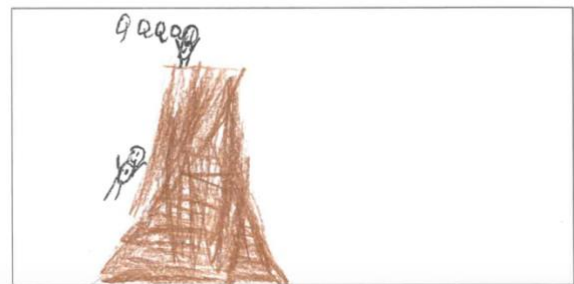
Wij klimt op de berg en reis

hi ^{baven} 10-bawon | on dah is ie bawon | on-dah

vindt hij het heel eng

hij valt ^{hina} ^{naar} ^{beneden} valtig ^{vindt} bij de roep op den rivier

hij neg engor
Tiehet hogger

9

Theoretisch kader

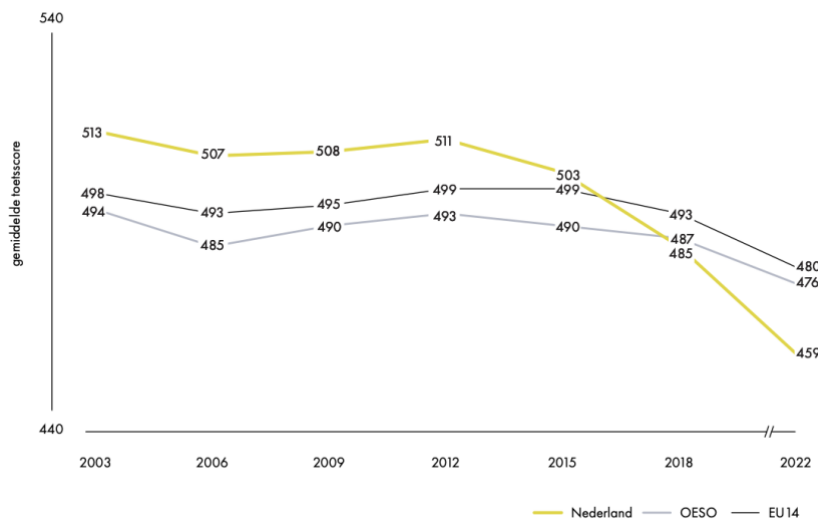
Taalonderwijs

Waarom is taal belangrijk?

Kinderen onderwijzen in taal is een essentiële opdracht voor het onderwijs. Een kind wordt in een sprekende wereld geboren, de taal van anderen roept het tot activiteit. Al snel probeert het kind de betekenis van taal te achterhalen (Boes, 1979). Met het gegeven van de multiculturele samenleving ontdekken we steeds meer hoe basaal en noodzakelijk het is dat kinderen goed leren te communiceren in de Nederlandse taal (Huizinga & Robbe, 2009). Het overkoepelende doel van taalonderwijs is namelijk kinderen binnen te leiden in de geletterde samenleving. We willen ze leren hoe ze zich met taal staande kunnen houden, hoe ze taal kunnen gebruiken om kennis op te doen, hoe ze er hun doelen mee kunnen bereiken. Alle onderdelen van het taalonderwijs zouden hieraan moeten bijdragen (van Norden, 2018).

Uit internationaal PISA-onderzoek is gebleken dat de leesvaardigheden van Nederlandse kinderen opnieuw sterk is gedaald. PISA staat voor *Programme for International Student Assessment* en is een grootschalig internationaal vergelijkend trend-onderzoek naar de wijze waarop 15-jarige leerlingen worden voorbereid op het functioneren als mondige burger in de huidige kennismaatschappij. In PISA worden leerlingen getoetst in de mate waarin zij hun vaardigheden in wiskunde, lezen en natuurwetenschappen kunnen toepassen in dagelijkse situaties (Meelissen, Maassen, Gubbels, van Langen, Valk, Dood, Derks, in 't Zandt & Wolbers, 2023). In dit onderzoek wordt gericht op de leesvaardigheid. Volgens van Koeven & Smits (2022) geven Nederlandse basisscholen in vergelijking tot andere landen heel veel taal- en leesonderwijs. Met 363 uur per jaar staat Nederland bovenaan de PIRLS-ranglijst van 50 landen. Toch blijkt uit onderzoek dat dit niet het gewenste resultaat oplevert. Dat leidt tot een toenemende kansenongelijkheid (Inspectie van het Onderwijs, 2017). Want lezen is nog altijd de belangrijkste basis voor school- en maatschappelijk succes (Mol, 2010).

Gemiddelde toetscores leesvaardigheid PISA-2003 t/m PISA-2022 (Nederland, OESO, EU14)

(Meelissen, Maassen, Gubbels, van Langen, Valk, Dood, Derks, in 't Zandt & Wolbers, 2023).

Dat taal belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen, wist ik uiteraard al. Ik heb er eerder echter niet zo bij stil gestaan wat dit met kinderen doet nadat ze de basisschool verlaten. Het is schrikbarend hoe sterk de gemiddelde toetscores van leesvaardigheid gedaald zijn de afgelopen jaren. Waar ligt dit aan en hoe houden deze kinderen zich in de toekomst staande in de samenleving? Juist dit zou stamgroepleiders weer een boost moeten geven om het beter te doen, om nog beter over ons onderwijs na te denken. Wij als basisschool zouden er alles aan moeten doen om de kinderen voldoende bagage mee te geven voor de verdere ontwikkeling in de toekomst.

Wat verstaan we onder goed taalonderwijs?

Leren beperkt zich niet tot het maken van een losse taalles of het behalen van een testresultaat, maar is het tot stand brengen van rijke verbindingen in de hersenen die leiden tot duurzame veranderingen in het langetermijngeheugen. We maken onderscheid tussen twee geheugensystemen. Het langetermijngeheugen waar ervaringen, kennis en vaardigheden voor langere tijd worden vastgelegd. In het kortetermijngeheugen wordt informatie kortdurend vastgehouden. Leren brengt veranderingen tot stand in het langetermijngeheugen (van Koeven & Smits, 2022). Voor een sterke verbinding in het langetermijngeheugen is herhaling van belang. Van Dinteren (2014) stelt dat je dit kunt zien als het starten vanuit een zandpad, hoe vaker we op het zand lopen, hoe harder en sterker het pad wordt. Zo werkt het ook met de verbindingen in ons hoofd. We beginnen met een zandpad en na veel herhaling en oefenen ontstaan er snelwegen in ons hoofd.

Door duurzaam te leren, vergroot je je ervarings- en taalbasis. Daaronder verstaan we de ervaringen en kennis die leerlingen thuis en op school verwerven en daarmee verbonden taal (van Koeven & Smits, 2022). Hoe meer ervaringen en daarmee verbonden kennis en taal in het brein zijn opgeslagen, hoe gemakkelijker kinderen nieuwe informatie zullen begrijpen. Door het beluisteren van begrijpelijke taal wordt een proces op gang gebracht waarin we eerdere kennis betrekken. We relateren wat we horen aan wat we eerder hebben ervaren en gehoord (Boes, 1979). Hoe minder talig je thuisomgeving is hoe beperkter je ervarings- en taalbasis en hoe minder je dus zult begrijpen. Een belangrijke taak van school is het zo inrichten van onderwijs dat alle kinderen hun ervarings- en taalbasis kunnen vergroten (van Koeven & Smits, 2022). Het gesprek op school is daarbij een directe voortzetting van het spreken in het gezin. Voor Petersen betekent dat dat de taal op school zoveel mogelijk moet aansluiten bij het spreken thuis (Boes, 1979).

Om duurzaam te kunnen leren, moet leren betekenisvol zijn voor leerlingen. Nieuwsgierigheid en verrassing zijn belangrijke elementen van het leerproces. Ze zijn intrinsiek gemotiveerd als ze werkelijk willen leren omdat ze geïnteresseerd zijn in het onderwerp waarover wordt geleerd (van Koeven & Smits, 2022). Both stelt dat je iemand niet kunt 'laten leren'. Wel iemand uitdagen tot leren en ondersteunen bij het leren.

Het is belangrijk om domeinen van taalonderwijs zoveel mogelijk geïntegreerd of in samenhang aan te bieden. Stel daarbij één deelvvaardigheid centraal, laat kinderen dit toepassen en geef vervolgens procesgerichte instructie. Train deze vaardigheden in functionele betekenisvolle situaties, hierin komt wereldoriëntatie weer sterk naar voren. Laat daarnaast kinderen een inbreng hebben door vormen van samenwerkend leren te hanteren (Huizinga & Robbe, 2009). Velthausz & Winters (2014) beschrijven dit in de Jenaplankernkwaliteit: 'Kinderen leren samen te werken, hulp geven en ontvangen, met andere kinderen en daarover te reflecteren'. In het kort 'je leert zelf door de ander!'

Wat wordt beschreven als goed taalonderwijs vind ik interessant. Er wordt veel gesproken over rijke verbindingen in het langetermijngeheugen. Daar sluit de visie van OJBS de Krullevaar naadloos op aan. Samen met Neuropsycholoog Noortje Muselaers hebben wij het op school gehad over de rijping en werking van de hersenen. Dit heeft veel gebracht in ons onderwijs. Waarbij we letten op het maken van nieuwe verbindingen, het onderhouden en versterken van deze verbindingen (door veel herhaling), het herkennen en verbinden van domeinspecifieke kennis en verbindingen uitbreiden tot patronen en netwerken. Waarbij in ons schoolplan is opgenomen 'leren is een duurzame verandering in het langetermijngeheugen'. Wij staan dus voor het aanleggen van goede verbindingen en het verbreden van aangelegde padjes. Daarvoor zijn wij als stamgroepleiders verantwoordelijk voor het geven van een goede instructie.

Visies op taalonderwijs

Traditioneel taalonderwijs

Bij Traditioneel taalonderwijs verstaan we vaak het doorwerken van een boekje, het maken van lesjes en invuloefeningen en veel opschrijven (Huizinga & Robbe, 2009). Daarbij ligt de valkuil dat er uitleg gegeven wordt hoe de opdrachten uit het boek moeten worden gemaakt, zonder dat het betekenis heeft voor de kinderen. Wat het nut daarvan is of hoe je taalactiviteiten kunt gebruiken in het dagelijks leven, wordt de kinderen lang niet altijd duidelijk gemaakt. Daarnaast wordt de leerstof opgedeeld in verschillende domeinen, dit wordt ook wel een synthetische taalmethode genoemd. Lessen in de methode worden zo veel mogelijk gegroepeerd rond een bepaald onderwerp. Daardoor lijkt het alsof het in een taalmethode om thematisch onderwijs gaat, dat is niet het geval (Huizinga & Robbe, 2009). Dat betekent dat kinderen tegelijk met veel verschillende contexten worden geconfronteerd. Ze zijn niet altijd even betekenisvol. Ze zijn niet gekozen op de inhoud. Dat kan leiden tot armoedige contexten (van Koeven & Smits, 2022). Je kunt zo nooit goed inspelen op de beleavingswereld van kinderen. Een methode biedt dus per definitie geen functionele situaties (Huizinga & Robbe, 2009). Het voordeel van het werken met een methode is dat het houvast geeft, maar het is belangrijk om de methode te zien als hulpmiddel. Methodes kunnen je op goede ideeën brengen, maar moeten geen dwangmiddel worden (Velthausz & Winters, 2014).

Thematisch taalonderwijs

Bij thematisch taalonderwijs worden taalactiviteiten inhoudelijk gekoppeld aan een thema. Er wordt wel gebruikgemaakt van het taalboek, maar dan meer als een soort instructiemiddel. Informatie uit het taalboek wordt toegepast en afgestemd op het thema. De opbouw die de taalmethode hanteert, wordt losgelaten. Het taalonderwijs is niet meer een apart vak, domeinen zijn geïntegreerd. Het maakt deel uit van de activiteiten die op een logische manier zijn te verbinden aan een bepaalde thema. Het is altijd een thema dat aansluit bij de beleavingswereld van kinderen en voldoende mogelijkheden biedt tot verkenning en uitdieping. Kinderen zijn zelf verantwoordelijk voor de uitwerking van het thema (Huizinga & Robbe, 2009). Kinderen ontwikkelen autonomie, zoals Velthausz & Winters (2014) beschrijven in de kernkwaliteit 'Kinderen leren zelf verantwoordelijkheid te dragen voor wat zij willen en moeten leren, wanneer zij uitleg nodig hebben en hoe zij een plan moeten maken.' Autonomie verwijst naar het ervaren van vrijheid en keuze in het uitvoeren van een taak (van den Boer & Aravena, 2023). Dat alles sluit mooi aan bij de Jenaplanschool. Waar wereldoriëntatie het belangrijkste doel van het onderwijs is: de wereld in al zijn facetten te leren kennen, zich daarin thuis te leren voelen en zich daarin mening over te vormen (Both, 1997).

Hoe langer en intensiever er over een thema wordt gewerkt, hoe meer effect dat zal hebben op taalontwikkeling en begrip (van Koeven & Smits, 2022). Een gevaar van thema's is volgens van Koeven & Smits (2022) dat de thema's te oppervlakkig kunnen worden ingevuld. Dat gebeurt vooral als kinderen zelf informatie zoeken, zonder dat ze daarin worden ondersteund. Je doet namelijk een sterk beroep op het vermogen van kinderen om zelf verbanden te ontdekken en vaardigheden te ontwikkelen. Volgens Huizinga & Robbe (2009) hebben veel kinderen dat vermogen niet en leren deze kinderen beter door een sterk sturende aanpak. Daarnaast moeten leraren veel energie steken in de organisatie van het onderwijs. Bij thematisch taalonderwijs staat een thema centraal en daarbij worden vooral functionele activiteiten door de leraar gezocht.

Interactief taalonderwijs

De natuurlijke interactie tussen leerkracht en kinderen biedt veel aanknopingspunten voor taalonderwijs. Je kunt de hele dag door in allerlei functionele situaties de taalvaardigheid van kinderen ontwikkelen. Dit steekt in op sociaal leren. Kinderen ontwikkelen hun taal door interactie met anderen (Huizinga & Robbe, 2009). Hierdoor krijgt de inhoud van de stof meer betekenis voor hen. Daarnaast ontwikkelen ze ook samenwerkingsvaardigheden, wat een belangrijke vaardigheid is om te kunnen functioneren in de samenleving. De sterke kinderen zijn model voor de zwakkere kinderen en helpen hen. Op hun beurt krijgen de sterke kinderen meer inzicht in het geleerde door de uitleg die ze aan

een ander geven (Förner, Kenter & Veenman, 2002). Kinderen leren hierdoor naar elkaar te luisteren, met elkaar te spreken, samen teksten te lezen, samen teksten te schrijven en door samen over hun taalgedragingen te reflecteren (van Kleef & Tomesen, 2002). Het samen zoeken naar oplossingen, argumenteren, overwegen etc. leidt tot kwalitatief betere cognitieve ontwikkelingen (Both, 1997). De leerkracht heeft wel een andere rol, je bent niet meer degene die alles weet, maar een soort coach die het samenwerken van de kinderen begeleidt en stimuleert. Dit vraagt een aantal procesgerichte interventies die het leren en de motivatie van de kinderen bevordert (Voerman & Faber, 2021).

Het is een manier van werken waarbij de eigen ervaringen van kinderen in het middelpunt staan. Er wordt gebruikgemaakt van de taal van kinderen en men probeert te stimuleren dat kinderen op eigen kracht de taal leren en geletterd raken (Huizinga & Robbe, 2009). Er wordt weinig instructie gegeven, de nadruk ligt op het gebruiken van de taal. De kinderen zijn enthousiast, omdat het onderwerp uit hun belevingswereld komt en er ook echt iets gebeurt met de producten die ze maken (van Koeven & Smits, 2022). Kinderen willen immers graag dingen leren die ze kunnen gebruiken in hun dagelijks leven. Op deze wijze prikkel je de intrinsieke motivatie (van Kleef & Tomesen, 2002). Bij Interactief taalonderwijs kunnen ook lessen van thema's gegeven worden. Het gaat meer om het aanbieden van functionele taalactiviteiten en een bepaalde manier van instructie geven, namelijk interactief en procesmatig. Als je naar aanleiding van een spontane situatie taalactiviteiten wilt aanbieden, moet je als leerkracht wel beschikken over een repertoire van mogelijkheden en je moet ook weten hoe je de kinderen op weg kunt helpen met bepaalde taken en hoe je instructie geeft voor de werkwijze die de kinderen kunnen hanteren. Daarnaast moet er ook aan de doelen voldaan worden die vanuit de overheid gesteld worden (Huizinga & Robbe, 2009).

Toen ik startte als stamgroepleider gaf ik traditioneel taalonderwijs. Volgens de methode begonnen kinderen met het maken van opdrachten. Totaal niet zinvol of betekenisvol. Het Jenaplanaspect was ver te zoeken. Een paar jaar geleden zijn we de methode als bronnenboek in gaan zetten. We wilden taalonderwijs gaan koppelen aan wereldoriëntatie. Om zo ook de intrinsieke motivatie bij kinderen te vergroten. Mijn visie en de visie van OJBS de Krullebaar sluit op dit moment aan bij het thematisch onderwijs. Waarbij taalactiviteiten inhoudelijk gekoppeld worden aan het project. Deze projecten worden door ons bedacht op basis wat er speelt binnen de school, het is betekenisvol voor de kinderen. Functionele activiteiten worden door de stamgroepleider gezocht, maar kinderen hebben ook eigen inbreng. Graag willen we wereldoriëntatie weer het hart van het onderwijs maken, waarbij ook taal, rekenen en spelling wordt betrokken. Dat is het nu nog niet of onvoldoende.

Het interactief onderwijs sluit ook mooi aan bij de visie op Jenaplanonderwijs, het stamgroepwerk, waarbij samen leren centraal staat. Zo ver zijn wij als school op dit moment nu nog niet, juist omdat we op dit moment sterk insteken op het geven van krachtige instructies. Deze manier van onderwijs voelt heel vrij, waarbij wij op dit moment nog echt houvast nodig hebben.

Wat ik hieruit meeneem is dat we het interactieve aspect nog meer in kunnen zetten, om het onderwijs nog krachtiger te maken. Want daar staan we voor op OJBS de Krullebaar: 'krachtig kwalitatief Jenaplan onderwijs'. Dit vraagt van ons als stamgroepleiders dat we dingen los druven laten en in kunnen spelen op vragen die bij kinderen leven. Dat we kinderen vragen die leven uit kunnen laten zoeken.

Inhoud van taalonderwijs

In de kerndoelen voor het basisonderwijs worden drie leerlijnen onderscheiden: mondeling onderwijs, schriftelijk onderwijs en taalbeschouwing. In de praktijk worden deze leerlijnen meer onderverdeeld of domeinen gehanteerd (Huizings & Robbe, 2009). We kennen de volgende domeinen:

Aanvankelijk lezen

We willen de kinderen de beginselen van het leren lezen bijbrengen. Ze moeten leren welke letters er zijn en ze moeten in staat zijn om eenvoudige woorden hardop te lezen.

Technisch lezen

Het leesonderwijs dat na aanvankelijk lezen komt duiden we wel aan met de term voortgezet lezen. Een onderdeel daarvan is het technisch lezen. Het doel van het technisch lezen is de vaardigheid van het decoderen van teksten te vergroten. Het gaat erom dat kinderen letters kunnen ontcijferen en woorden hardop kunnen lezen, maar er wordt ook aandacht besteed aan efficiënte leesstrategieën.

Begrijpend lezen

Hierbij gaat het erom dat de lezer betekenis toekent aan een tekst. Je kunt erachter komen of iemand een tekst begrepen heeft door het stellen van allerlei vragen over de betekenis van woorden en uitdrukkingen, de verbanden in een tekst of de bedoeling van de schrijver.

Belevend lezen

Ook wel leesbevordering genoemd. Hier gaat het vooral om de emotionele betrokkenheid van de lezer bij een tekst. Belevend lezen heeft tot doel om de kinderen te leren zich in te leven in de personages van een verhaal en te laten genieten van het lezen van jeugdboeken.

Spelling

Hier gaat het erom dat de kinderen de meest voorkomende woorden correct kunnen schrijven en de belangrijkste spellingregels kunnen toepassen. De leerstof is voor kinderen verdeeld in spellingcategorieën: een groep woorden die allemaal dezelfde spellingmoeilijkheid bevatten.

Stellen

Hier gaat het om het schrijven van teksten. Kinderen moeten gedachten, ervaringen en waarnemingen kunnen weergeven in de vorm van een tekst. Ze moeten weten hoe je te werk kunt gaan bij het schrijven en wat de regels en kenmerken zijn van de belangrijkste tekstsoorten.

Spreken en luisteren

Het gaat erom dat kinderen ervaringen opdoen met bepaalde mondelinge taalvormen, zoals een discussie of een spreekbeurt en dat ze leren om bepaalde spreek- en luisterstrategieën te hanteren.

Taalbeschouwing

Je wilt dat kinderen leren reflecteren op de taalvorm, de manier waarop ze iets verwoorden. Het gaat erom dat kinderen in de vorm van de taal bijzonderheden er regelmaat ontdekken. Een belangrijk onderdeel van taalbeschouwing is de traditionele grammatica, waarbij kinderen zinnen moeten ontleden in zinsdelen en de verschillende soorten woorden kunnen benoemen.

Woordenschat

Het gaat niet alleen om het aanleren van de betekenis van nieuwe woorden, maar ook om bepaalde uitdrukkingen, zegswijzen en spreekwoorden.

In het dagelijks leven zijn deze domeinen met elkaar verweven. Aan de andere kant is het voor het ontwerpen van taalonderwijs wel zinvol om een indeling in domeinen te hanteren. Bij het koppelen van taalactiviteiten aan een thema kun je de indeling in domeinen gebruiken om een zo veelzijdig

mogelijk taalaanbod te doen (Huizinga & Robbe, 2009). Deze domeinen kun je onderverdelen in leer- en ontwikkelprocessen. Bij leerprocessen dienen vaardigheden expliciet aangeleerd te worden, zoals spelling en grammatica. Bij ontwikkelprocessen gaat het om impliciete processen. Daarbij staat frequent en gemotiveerd oefenen centraal. Het gaat ook om het scheppen van voorwaarden om te leren. Dat betekent onder andere dat er geen aparte thema's meer zijn voor taalonderwijs, maar dat gebruik wordt gemaakt van thema's die toch al een rol spelen in de groep (van Koeven & Smits, 2022).

Bij het spreken over goed taalonderwijs komt het werken in thema's steeds sterk naar voren. Er wordt steeds genoemd dat we af moeten stappen van het werken met aparte thema's. Juist dit sluit sterk aan bij de Jenaplangedachte, het werken met functionele thema's binnen wereldoriëntatie, het hart van het onderwijs. Hoe zorgen wij er als stamgroepleiders voor dat we afstappen van het geven van traditioneel taalonderwijs en kunnen we de focus leggen op thematisch taalonderwijs en in de toekomst wellicht op stamgroepwerk. Daarbij is het belangrijk om de taaldomeinen op het netvlies te houden en goed te bedenken dat alle domeinen aan bod komen binnen het onderwijs.

Wereldoriëntatie

Wereldoriëntatie is het hart van het Jenaplanonderwijs. Het kan niet anders dan dat het betekent dat wereldoriëntatie het belangrijkste onderdeel van het onderwijs is (Velthausz, 2012). Bij wereldoriëntatie maken de kinderen op een veelzijdige en indringende wijze kennis met natuur, samenleving en cultuur en leren ze daarvoor ook, binnen hun mogelijkheden, verantwoordelijkheid dragen. Het gaat erom te leren leven in relaties met de natuur, de samenleving, de cultuur, jezelf en met het geheim van dingen. En bovendien leren nadenken over deze relaties (Both, 1997). Daarin moet de leerstof uitdagen, bemoedigen, krachten losmaken en vertrouwen ontwikkelen, ook om het wereldleed aan te pakken (Vreugdenhil, 1996).

De stamgroep is het eerste ervaringsgebied van wereldoriëntatie. Wereldoriëntatie vormt een belangrijk onderdeel van de blokperiode. De stamgroepleider heeft daarin de taak een pedagogische situatie scheppen waarin de ontmoeting kind – wereld kan plaatsvinden. De vragen van het kind aan de wereld bepalen daarin de inhoud van het leerproces (Both, 1997). Op deze wijze sluit het thema aan bij de beleavingswereld van kinderen en zal de intrinsieke motivatie en daarmee de betrokkenheid hoog zijn (Huizinga & Robbe, 2009). Velthausz (2012) noemt dat wereldoriëntatie veel meer is dan alle zaakvakken bij elkaar. Ook rekenen, taal en kunstzinnige vorming hoort daarbij. Maar ook het samen spreken, samen spelen, samen werken en samen vieren hoort daarbij. Peter Petersen maakte daarbij het onderscheid tussen Gruppenarbeit (stamgroepwerk) en Kurse (cursussen).

Wereldoriëntatie betrekken bij rekenen en taal klinkt mooi, maar sommige inhouden zijn eenvoudiger binnen wereldoriëntatie te integreren dan andere. Het vraagt een diepgaand didactisch en inhoudelijk inzicht van de stamgroepleider om dergelijke verbanden te kunnen leggen. Jenaplanscholen ontkomen er daarom niet aan om zelf onderwijs te ontwerpen. De mate waarin en de wijze waarop dit kan plaatsvinden verschilt per vakgebied. Jenaplanscholen hebben behoefte aan inspirerende modellen en halfproducten. Het gebruik van methode hoeft niet geschuwd te worden in een Jenaplanschool. Maar de methode dient aangepast te moeten worden aan de situatie van de school en ook min of meer aan de plaatselijke situatie (Both, 1997).

Wereldoriëntatie is het hart van het Jenaplanonderwijs. Dit klinkt mooi, maar is het ook te realiseren binnen ons Jenaplanonderwijs? Wereldoriëntatie zoals het bij ons op school heet, is al een hele tijd niet meer de basis van ons onderwijs. Hoe kunnen we dit stap voor stap weer zo krijgen zoals Peter Petersen dit voor ogen had, namelijk het stamgroepwerk. Dit is sterk afhankelijk van een groot draagvlak van de stamgroepleiders. Wij zijn immers degene die ervoor zorgen dat dit blijft leven en het ontwerpen van cursussen. En het daarbij zoeken van materialen zoals rijke teksten e.d. Staan hiervoor in ons team alle neuzen dezelfde kant op?

Het is een interessant teamgesprek wat wij nu voeren. Willen we naar een kant en klare methode waarbij taalonderwijs geïntegreerd is of willen we naar cursorisch aanbod. Waarbij we de cursussen doelgericht en didactisch volgen uit de methode, maar vertalen naar het lopende project. Daar zijn de meningen over verdeeld. Ik zie graag de tweede optie tot uitwerking komen. Of dit realistisch en haalbaar is binnen onze school, zal nog moeten blijken. Ik kan wel al een begin maken door me te richten op het taalonderwijs. Omdat het taalonderwijs heel breed is, verdiep ik me verder in het domein stellen.

Schrijfonderswijs

Waarom is schrijven belangrijk?

Uit internationaal PISA-onderzoek is gebleken dat de leesvaardigheid van kinderen opnieuw sterk is gedaald (Meelissen, Maassen, Gubbels, van Langen, Valk, Dood, Derks, in 't Zandt & Wolbers, 2023). Op welke wijze kunnen we ervoor zorgen dat de motivatie en resultaten weer omgaan gaan?

Het vertellen van, luisteren naar en spelen en werken met verhalen is een belangrijk onderdeel van de mondelinge taalcultuur in de school. In de Jenaplanschool wordt er verteld door de stamgroepleider aan kinderen en door kinderen. Verhalen geven warmte en diepte aan het onderwijs. Verhalen kunnen aanleiding geven tot vervolgvacativiteiten, zoals zelf verhalen schrijven (Both, 1997). Daar leent wereldoriëntatie zich prima voor.

Lezen en schrijven zijn centrale vaardigheden in het taalonderwijs. Daarbij is aandacht voor technische deelvaardigheden belangrijk: letters leren lezen en schrijven, woorden decoderen en spellen. Maar die techniek betekent niets als je niet weet en ervaart waarvoor je het nodig hebt, namelijk: teksten kunnen begrijpen en gebruiken, zelf teksten kunnen schrijven over wat jij bedoelt. In functioneel taalonderwijs staan teksten dan ook centraal. Teksten die je leest, teksten die je uitsprekt en teksten die je schrijft. Bijna alle kinderen hebben de school nodig om expliciet te leren over hoe teksten werken en in elkaar zitten, om met die kennis doelgericht teksten te kunnen gebruiken en produceren. Teksten zijn van belang om te lezen, te analyseren en te leren schrijven in functioneel taalonderwijs dat gericht is op zelfredzaamheid in taal (van Norden, 2018). Ook van Koeven & Smits (2022) stellen dat schrijven over lezen, het denken over teksten en daarmee ook het begrip bevordert.

Schrijven vergroot niet alleen het tekstbegrip, maar ook het taalgevoel, leesplezier en zelfvertrouwen bij kinderen. Door schrijfp opdrachten gaan kinderen de teksten die ze moeten lezen beter begrijpen, vooral als de leerkracht heldere instructies geeft over de opdracht en als kinderen aangemoedigd worden na te denken over wat ze schrijven (Stichting lezen, 2017).

Teksten zijn daarnaast een middel om de functie van de geschreven taal zinvol te beleven. Deze functies zijn:

- *De communicatieve functie:* het delen van ervaringen met anderen via geschreven taal doet kinderen de zin van het geschreven woord ervaren.
- *De expressieve functie:* kinderen leren hun gevoelens te verwoorden en zodoende hanteerbaar te maken.
- *De ordeningsfunctie met betrekking tot het denken en voelen:* al schrijvend kun je gedachten ontwikkelen en stilstaan bij je gevoelens. (het kan).

Zowel bij lezen als stellen staat de tekst centraal en je hebt vergelijkbare vaardigheden nodig om die tekst te schrijven of te lezen. In een leesmethode wordt nauwelijks een relatie gelegd met het schrijven van teksten en in de taalmethode wordt geen aandacht besteed aan leesvaardigheden.

Als de methoden geen relaties leggen tussen de verschillende domeinen van het taalonderwijs, dan zal de leerkracht dat moeten doen (Huizinga & Robbe, 2009). Schrijven is daar een goede manier voor.

Wat verstaan we onder goed schrijfonderwijs?

Omdat taalmethodes meestal niet werken met duurzame, betekenisvolle thema's, zijn de opdrachten weinig verbonden met interessante contexten en voelen de kinderen niet de innerlijke noodzaak of motivatie om te schrijven (van Koeven & Smits, 2022). Juist deze betekenisvolle thema's staan bij wereldoriëntatie binnen het Jenaplanonderwijs centraal.

Het schrijfonderwijs moet gericht zijn op het kweken van goede schrijver die plezier hebben in schrijven, en op het leren produceren van goede, doeltreffende teksten (de Lint & van Norden, 2022). De Lint & van Norden (2022) stellen dat schrijven over eigen ervaringen de basis vormt van schrijven voor alle leeftijdsgroepen in het basisonderwijs.

Een eigen ervaring kan een waarneming zijn of een gebeurtenis die je hebt meegemaakt. Goed schrijfonderwijs heeft dus aanwezige kennis over het schrijfonderwerp als uitgangspunt. Kinderen die schrijven over hun eigen ervaringen of over kennis die ze al hebben of kort daarvoor hebben opgedaan, schrijven betere teksten. Daarbij is een goed onderwerp doordacht. Bij opdrachten voor laagdrempelig schrijven is het voldoende dat de grappig of op een andere manier aantrekkelijk is. Om voor langere tijd betrokken te zijn werkt het goed dat dit soort opdrachten aansluiten bij thema's waarbinnen gewerkt wordt. Thema's in wereldoriëntatie methodes zijn dikwijls betekenisvoller.

Wanneer ze langere tijd rond thema's werken, hebben kinderen met een beperkte taalbasis meer gelegenheid om taal te ontwikkelen waarmee ze kunnen denken en redeneren. Hoe langer en intensiever er over een thema wordt gewerkt, hoe meer effect dat zal hebben op taalontwikkeling en begrip. Volgens van Koeven & Smits (2022) zijn dit kenmerken van duurzame, betekenisvolle thema's.

- Een thema duurt voor langere tijd, minimaal 6 weken.
- Het thema is betekenisvol en uitdagend.
- Het thema is multiperspectivisch. Het kent allerlei deelaspecten die verkend kunnen worden.
- Er zijn filmpjes, boeken, teksten en sites over een thema aan te brengen.
- Kinderen worden uitgedaagd actief na te denken over de inhoud van het thema en de inhoud van teksten.
- Leraren lezen verhalende boeken voor over het thema en kinderen krijgen de mogelijkheid om naar eigen keuze over het thema te lezen.
- Fictie en non-fictie-teksten over het thema zijn rijk en hebben een hoog niveau.

In het onderwijs wordt meestal gestart met het bepalen van een leerdoel. Daar worden vervolgens leeractiviteiten bij gezocht. Voor schrijven is dat niet verstandig. Veel beter is het om eerst te zoeken naar een interessante betekenisdrager. Zodat schrijven voor de kinderen betekenisvol wordt, waardoor er intrinsieke motivatie zichtbaar is en kinderen geprikkeld worden. Vervolgens kunnen daar doelen aan worden verbonden. Schrijfdoelen kunnen worden ontleend aan de genreconventies, maar laat dat nooit het enige doel van een schrijfp opdracht zijn (van Koeven & Smits, 2022). Een goede tekst is een tekst die op een passende of verrassende manier zijn doel bereikt. Dat heeft weinig te maken met de lengte van de tekst, maar meer met de structuur van de tekst, de gebruikte toon, de woordkeus, goed lopende zinnen, leesbaarheid (de Lint & van Norden, 2022).

De Lint & Norden (2022) hebben zeven vuistregels opgesteld voor goed schrijfonderwijs:

1. Goede voorbereiding van het schrijfonderwerp

Begin altijd met het verdiepen van een onderwerp samen met de kinderen. Pas als er genoeg kennis is opgedaan, in lessen, onderzoek of gesprekken, kun je tot schrijven overgaan.

2. Eerst vertellen, dan schrijven

Over ervaringen of kennisonderwerpen moet voldoende mondeling zijn uitgewisseld voordat kinderen gaan schrijven. Mondeling verwoording helpt bij het vinden van woorden en vormen van taalgebruik die later nodig zijn bij schrijven. Herhaald vertellen en elkaar vragen stellen zijn daarbij goede strategieën.

3. Stapsgewijze opbouw naar schrijven toe

Na voorbereiding van het schrijfonderwerp kunnen dat bijvoorbeeld zijn: groeps- en tweetalgesprekken over het onderwerp, een eigen keus maken uit verschillende (deel)onderwerpen of items van een lijstje, expliciet aandacht besteden aan het doel van de tekst en de criteria daarbij, en individueel of in tweetallen een begin maken met een eerste versie en dit alvast met iemand bespreken.

4. Heldere schrijfpdracht met duidelijke succescriteria

Een goede schrijfpdracht bevat een duidelijk schrijfdoel, aanwijzingen voor de structuur en toon die daarbij passen en concrete instructies voor de aanpak van het schrijven. De schrijfpdracht moet aansluiten bij wat in de voorbereidende fasen is gelezen en besproken.

5. Tekstgenre onderzoeken en demonstreren

Bij nieuwe of moeilijke genres is het nodig om instructie te geven in de vorm van het analyseren van voorbeeldteksten en het samen schrijven van stukjes tekst. Een schrijfpdracht zonder voorbeelden is ingewikkeld voor kinderen die weinig lezen en zich onzeker voelen op het gebied van schrijven. Hardop denken is de kern van deze instructievorm.

6. Werken met versies

Kinderen leren dat een tekst nooit in één keer goed is en werken met verschillende versies van hun tekst. Het knutselen aan versies, met hulp van een betrokken lezer, is een essentieel onderdeel van leren schrijven. Perfectie is daarbij nooit het doel. Belangrijk is: goed bezig zijn met je tekst.

7. Teksten met elkaar delen en bespreken

Kinderen schrijven om gelezen te worden. In plaats van dat je teksten inneemt en nakijkt, lezen kinderen elkaars teksten en leer je ze om elkaar feedback te geven en vragen te stellen. Je doet dit klassikaal voor en laat dit vervolgens in tweetallen of kleine groepjes nadoen.

De vaardigheden lezen en schrijven hangen nauw samen met het onderwerp waar over geschreven wordt. Naarmate je meer van je onderwerp afweet, wordt het lezen of schrijven van teksten makkelijker. Voor schrijven is echter tijd nodig. Een enkele les kan zorgen voor een eerste, vaak nog onaffe versie van een tekst. Zonder voldoende tijd om deze versie te herlezen en te bespreken, en er feedback op te krijgen, is schrijfonderwijs niet effectief (de Lint & van Norden, 2022).

Voor het schrijven van een tekst moeten volgens van Koeven & smits (2022) verschillende stappen worden doorlopen:

- Schrijfstart: brainstormen en informatie verzamelen. Gaan ze eerst een schrijfplan maken of meteen beginnen met schrijven?
- Kladvorsie: Schrijven van een eerste versie van hun tekst. Ze beseffen dat dit nog niet de uiteindelijke versie is.
- Revisiefase: Ze zullen nog verschillende fases doorlopen om de tekst af te maken en net zolang veranderen, totdat de tekst aan de verwachtingen voldoet.
- Proeflezen: kinderen controleren de tekst op spelling, interpunctie en andere conventies
- Publiceren: de tekst wordt gepubliceerd.

Deze fasen volgen elkaar niet op, soms slaan ze een stap over of gaan ze een stap terug.

Ook Het Kan heeft een opbouw gesteld voor het werken met (vrije) teksten:

- Het starten met schrijven van de (vrije) tekst.
- De tekst wordt eerst samen met de stamgroepenleider op inhoud besproken: wat wilde je schrijven en is dat gelukt?

- De tekst wordt op vorm besproken. Er wordt gelet op de spellingcontrole, eventueel met behulp van de nakijkcode. Het kind maakt de veranderingen.
- Het kind verbetert de tekst.
- De stamgroepleider bekijkt de tekst nog eens.
- Er vindt een activiteit met de tekst plaats. Het vervolg bepaalt of kinderen gemotiveerd blijven om te schrijven.
- Eventueel kiezen van een tekstbespreking: In groepjes worden de teksten bekeken. Elke tekst wordt op inhoud besproken. Elk groepje kiest een tekst voor de grote kring.
- Tekstbespreking: Hier wordt de bespreking van de inhoud van de tekst centraal gesteld. Na de bespreking is de tekst publicatie klaar.

Zoals beschreven moet het schrijfonderwijs gericht worden op het kweken van goede schrijvers die plezier hebben in het schrijven. Bij een aantal kinderen merk ik meteen de weerstand als er weer een tekst geschreven moet worden, het is niet betekenisvol om vanuit een methode te werken. Aan ons de taak als stamgroepleider om schrijven zinvol te maken en de intrinsieke motivatie bij kinderen te vinden. Dit willen we gaan doen door schrijven functioneel te maken en dat doen we door wereldoriëntatie breder te trekken naar ons taalonderwijs. Op deze wijze wordt er sterk gewerkt aan betekenisvol onderwijs en komt de Jenaplangedachte nog meer naar voren.

Ik vind de zeven vuistregels en de verschillende stappen voor het schrijven van een tekst erg helpend. Dit geeft een stamgroepleider, die schrijfonderwijs lastig vindt, veel houvast. Daarnaast geeft het ook voldoende ruimte om in elke vorm te gieten die je maar wilt, passend bij welk project dan ook. De opbouw voor het schrijven van (vrije) teksten geeft een mooie aanvulling hierop. Met name het samen spreken tijdens de tekstbespreking is een mooie aanvulling op het samen leren! Het kringgesprek komt sterk naar voren. Maar ook leren communiceren, reflecteren en respecteren. Belangrijke Jenaplanessenties die dankzij de tekstbespreking aan bod komen.

Leerkracht handelen

Uit observaties blijkt dat leraren zelf geen geoefende schrijvers zijn en schrijven vaak moeilijk vinden. Dat maakt het voor hen ingewikkeld om kinderen bij het schrijven te ondersteunen. Schrijven wordt niet getoetst en leraren worden dus ook niet afgerekend op de schrijfniveaus van de kinderen. Dat maakt dat ze schrijven niet werkelijk waarderen en dat ook, impliciet, uitstralen naar hun kinderen. Ze geven weinig feedback op schrijfkwaliteit en slaan schrijfopdrachten in de methode over (van Koeven & Smits, 2022).

Een goede taalleraar zorgt ervoor dat hij of zij op de hoogte blijft van de actuele ontwikkelingen. Je kent je eigen leesvoorkeuren. Je bent op de hoogte van ontwikkelingen binnen de jeugdliteratuur. Je reflecteert op de teksten die je schrijft, stelt jezelf in de gelegenheid veel te oefenen met schrijven en schrijft regelmatig. Je hebt een heldere visie op taal/leesonderwijs en kijkt steeds onderzoekend naar je onderwijspraktijk (van Koeven & Smits, 2022). Je gaat na of jouw onderwijs een basis vormt voor het leggen van rijke verbindingen in het brein, voor transfer en hoe je kinderen kunt stimuleren na te denken over hun leerresultaten en leerprocessen (van Dinteren, 2014).

Het is nodig dat leraren voorbeeldteksten met de kinderen lezen en bespreken, dat er over het onderwerp wordt gepraat, dat je kinderen waar nodig ondersteuning biedt tijdens het schrijfproces en feedback geeft door middel van besprekingen van kinderteksten. Laat regelmatig op het bord zien hoe je als leraar zelf een tekst schrijft. Laat zien dat je zinnen en woorden weer weghaalt. Op deze wijze verwerven kinderen concepten over geschreven taal. Om de kennis van geschreven taal expliciet te maken, stelt de leerkracht vragen als: waar beginnen we met schrijven? Heb ik aan de hoofdletter

gedacht? Is er ruimte tussen de woorden? Wat is het volgende woord dat we opschrijven? (van Kleef & Tomesen, 2002). Daarmee kun je laten zien dat teksten niet vanzelf ontstaan. Zoeken naar woorden ontevreden zijn, andere je tekst laten lezen en herschrijven hoort erbij. De leraar laat niet zien hoe het moet, maar hoe het kan, en hoe anderen het gedaan hebben en vooral wat het effect daarvan is. De leraar gaat in gesprek over teksten en taal, en helpt zo om bij kinderen zelfvertrouwen te ontwikkelen als schrijvers (van Norden, 2018). Voor de ontwikkeling van schrijfvaardigheid is imitatie namelijk een onmisbare stap. Schrijven leer je door te kijken naar wat andere, mee ervaren schrijver doen, en door dat op je eigen manier toe te passen (van Koeven & Smits, 2022). Bij het schrijven van (vrije) teksten is de tekstbespreking daar een aanvulling op. Er worden teksten van kinderen besproken. Kinderen leren op deze wijze reflecteren, communiceren maar vooral ook respecteren. Zulke interacties zorgen er onder andere voor dat er een positief schrijfklimaat in de groep ontstaat (van Kleef & Tomesen, 2002).

Als leraar heb je de taak om een krachtige opdracht neer te zetten. Een krachtige opdracht zet aan tot actief denken, is sprake van onderzoeken, ontwerpen en constructief samenwerken. Bij dit soort opdracht staat juist niet de taaldoelen centraal, maar de doelen van wereldoriëntatie. Taal en communicatie winnen aan diepte en levendigheid als er ervaring aan ten grondslag ligt. De wereldoriëntatie van kinderen is daarbij basaal voor de taalontwikkeling. De wisselwerking tussen wereldoriëntatie en taal is essentieel (Both, 1997).

Ten slotte wordt er gezocht naar een manier waarop de anderen de tekst kunnen lezen. Het is weinig motiverend om je tekst alleen voor de leraar te schrijven. Beter is het om teksten te verzamelen in een schrijfportfolio. Zo wordt de schrijfontwikkeling in beeld gebracht, kunnen ook ouders de teksten bekijken kunnen in de klas schrijfproducten en schrijfprocessen besproken worden. Publiceren kan ook door mooi vorm te geven aan de wand van het lokaal (van Koeven & Smits, 2022).

Zelf vind ik schrijfonderwijs ook niet altijd makkelijk. Ik werk vanuit een doel, maar wist eigenlijk niet altijd waar op te letten (buiten hoofdletter en punt). Als gevolg dat de kinderen een tekst schreven, waar ik 'mooi verhaal' bij schreef. Het schrijfonderwijs is, zie ik nu, veel meer dan dat. Ik vind het mooi dat kinderen van elkaar leren. Het schrijven is een sociaal communicatieproces. Juist dat sluit aan bij onze visie op OJBS de Krullevaar, waar we werken vanuit het sociaal-constructivisme; we leren van en met elkaar in diverse contexten. Dat modellen van de leerkracht ontzettend belangrijk is, was ik van op de hoogte. Wij werken op OJBS de Krullevaar met EDI, het expliciete directe instructiemodel. Het doel is om de leerstof succesvol aan te leren aan zowel de sterke, gemiddelde, als risicokinderen. Door hardop vragen te stellen, krijgen alle kinderen inzicht om een bepaald onderwerp aan te pakken. Je krijgt zicht op kinderen die er moeite mee hebben, deze kinderen begeleid je nog een stapje verder.

Genres

Leraren die zich ten doel stellen om kinderen zelfredzaam te maken met taal, kunnen veel hebben aan het taalkundige begrip 'genre'. Een genre is hier een manier om een communicatief doel te bereiken. Met behulp van taal en beeld, op een gestructureerde manier en samen met anderen (van Norden, 2018). Bij genreteksten staat het schrijven van een genretekst centraal. Dat is een tekst waar kinderen langere tijd mee bezig zijn en waarbij ze nadenken over de conventies die horen bij een specifiek genre. Ze doorlopen verschillende schrijffases en krijgen feedback op de structuur, taalgebruik en de toon in hun schrijfwerk, om zo toe te werken naar een tekst waarin de lezer werkelijk wordt meegenomen. De leraar neemt daarbij het voortouw (van Koeven & Smits, 2022). Op deze wijze wordt er aandacht geschonken op bewustwording van patronen die horen bij genres, dat wil zeggen: tekstkenmerken, gekoppeld aan schrijfdoelen en situaties (de Lint & Norden, 2022).

Er zijn tien genres van elkaar te onderscheiden, in drie hoofdgenres. Deze zijn ontleend aan een indeling van een Australische groep taalkundigen en leraren die al jaren bezig zijn met het ontwerpen van lees- en schrijfonderwijs dat kansen biedt voor alle kinderen en niet alleen voor kinderen met een geletterde achtergrond (Rose & Martin, 2012).

Hoofdgenres	Genres	Wat doet de schrijver in dit genre?
Verhalende genres	• Vertelling • Verhaal	Vertellen over een ervaring. Een spannend verhaal vertellen.
Feitelijke genres	• Verslag • Beschrijving • Procedure • Verklaring • Oproep/Verzoek	Verslag doen van een proces Een verschijnsel beschrijven Instrueren of waarschuwen Een verschijnsel verklaren Motiveren voor een actie
Waarderende genres	• Beschouwing • Betoog • Respons	Gezichtspunten beschouwen Een standpunt onderbouwen Reageren op een (cultuur)uiting.

Schrijven begint bij het bewustzijn van schrijfdoelen. Kennis van veelvoorkomende tekstvormen kan daaraan worden toegevoegd. Voor het onderwijs is het belangrijk om de genre-indeling als hulpmiddel te zien en niet als voorschrift of afvinklijst. Voor elk genre heb je een specifieke manier van denken nodig. Dit noemen we ook wel 'denkfuncties'. Als je kinderen laat schrijven, is het belangrijk om te bedenken welke genres (en daarmee samenhangende denkfuncties), goed passen bij een onderwerp en wat je wilt dat kinderen van dat onderwerp leren (de Lint & Norden, 2022).

Leraren kunnen kinderen gericht begeleiden bij het zelf schrijven van teksten, en het zelf maken van keuzes daarbij. Door samen te bedenken wat de tekst moet doen, en op welke manieren dat met taal bereikt kan worden. Genres zijn een 'bril' om teksten mee te kunnen plaatsen, analyseren, schrijven en verbeteren (van Norden, 2018). In de tabellen hieronder zie je voorbeelden van genres, tekstvormen en schrijfdoelen bij de drie belangrijkste zaakvakken (de Lint & Norden, 2022).

Geschiedenis: genres en tekstvormen

Genre	Tekstvorm	Tekstdoel
Vertelling	Inleefvertelling vanuit historisch personage	Meeslepen en inleven in een persoonlijke historische gebeurtenis
Verhaal	Historisch verhaal	Meeslepen in een historische gebeurtenis
Verslag	Historische biografie	Informeren en meeslepen in een levensloop en historische betekenis
	Verslag van historische ontwikkeling	Informeren hoe iets in een historische periode gebeurde
Beschrijving	Beschrijving van historisch verschijnsel	Informeren over eigenschappen, vormen en onderdelen
Verklaring	Verklaring van historische ontwikkelingen	Verklaren: uitleggen van redenen, oorzaken en gevolgen
Betoog of beschouwing	Oordeel geven over historische personen: held of schurk	Argumenten of perspectieven geven met gebruik van historische argumenten.

Natuur & Techniek: genres en tekstvormen

Genre	Tekstvorm	Tekstdoel
Vertelling	Inleefvertelling over natuurbeleving	Meeslepen en inleven in een persoonlijke gebeurtenis
Verhaal	Fictief verhaal waarin echte dieren een rol spelen of iets gebeurt rondom een natuurverschijnsel	Meeslepen in gebeurtenis
Verslag	Verslag van een biologisch, natuurkundig of technisch proces, of van een onderzoek/experiment	Informeren hoe een proces verloopt of hoe een onderzoek verliep.
Beschrijving	Feitelijke tekst waarin een natuurkundig of biologisch verschijnsel wordt geobserveerd, geclassificeerd of geanalyseerd	Informeren over eigenschappen, soorten en vormen
Procedure	Instructietekst, bijvoorbeeld voor het uitvoeren van een experiment of het construeren van een gebruiksvoorwerp.	Instrueren hoe je iets moet doen
Verklaring	Een biologisch of natuurkundig proces verklaren	Verklaren: uitleggen van redenen, oorzaken en gevolgen
Betoog of beschouwing	Een tekst met standpunten of gezichtspunten over manieren van natuurbescherming	Overtuigen of mening vormen

Aardrijkskunde: genres en tekstvormen

Genre	Tekstvorm	Tekstdoel
Vertelling	Eigen ervaring met een geografisch of cultureel verschijnsel	Meeslepen en inleven in een persoonlijke gebeurtenis
Verhaal	Verhaal dat speelt in een bepaalde geografische of culturele setting	Meeslepen in een gebeurtenis
Verslag	Verslag van geografische of maatschappelijke ontwikkeling	Informeren over de fasen van een proces of ontwikkeling
Beschrijving	Feitelijke tekst waarin een verschijnsel wordt geobserveerd, geclassificeerd of geanalyseerd	Informeren over eigenschappen, soorten en vormen
Verklaring	Tekst waarin een geografisch proces wordt verklaard	Verklaren: uitleggen van redenen, oorzaken en gevolgen
Betoog	Tekst waarin een standpunt over een geografisch of cultureel verschijnsel wordt verdedigd	Argumenteren: redenen geven en deze onderbouwen

Verslag

‘Verslag doen’ van iets betekent dat je vertelt hoe iets in grote lijnen is verlopen en wat daarin belangrijk was. Het gaat daarbij om het objectief beschrijven van gebeurtenissen. Dit genre past bij verschillende vakgebieden, met name wereldoriëntatie. Het is geschikt voor het beschrijven van natuurkundige of biologische processen. Bij aardrijkskunde zie je het terug in teksten over processen als het verloop van een aardbeving en bij geschiedenis bij bijvoorbeeld teksten over historische gebeurtenissen. Ook jonge kinderen kunnen al goed begrijpen dat ze gebeurtenissen chronologisch kunnen beschrijven zonder dat ze daarin zelf een rol spelen (de Lint & van Norden, 2022). Door taal te koppelen aan wereld oriënterende onderwerpen zullen er meer rijke verbanden worden gelegd in de hersenen, wat volgens van Dinteren (2014) essentieel is om te leren.

In het genre verslag leren kinderen om bondig en duidelijk over een proces te schrijven en hun eigen beleving daaruit weg te laten. De objectieve vorm van verslagen is lastiger voor kinderen. Ze praten, denken en schrijven gemakkelijk vanuit zichzelf en doen dat vaak in de ik-vorm. Met het oog op de middelbare school is het belangrijk om kinderen te leren onpersoonlijke en feitelijke verslagen te schrijven (de Lint & van Norden, 2022).

Een criterium is een kenmerk van een tekst waar je in je schrijfonderwijs op focust. Dat betekent dat je zowel in de mondelinge voorbereiding als in de opdracht, de tekstbespreking en de beoordeling daarop nadruk legt. Behandel per schrijfoopdracht niet meer dan één of twee nieuwe criteria die nog oefening nodig hebben. De Lint & van Norden (2022) stellen zes kerncriteria voor het genre verslag:

1. Structuur: inleiding -> opeenvolgende gebeurtenissen, fasen of episoden

Een verslag begint met een algemene inleiding waarin duidelijk wordt gemaakt waar de tekst over gaat. Daarna wordt chronologisch een proces of ontwikkeling beschreven van een reeks gebeurtenissen, fasen of episoden.

2. Duidelijke of prikkelende inleiding

Vaak staat er iets in de inleiding wat de lezer nieuwsgierig maakt naar de rest van de tekst. Dat kan bijvoorbeeld een opmerkelijk feitje zijn of een prikkelende vraag.

3. Op passende wijze aangeven van tijdsvolgorde

De volgorde van gebeurtenissen, fasen of episoden kan op verschillende manieren worden aangegeven. Dat kan bijvoorbeeld met behulp van signaalwoorden van tijd.

4. Objectieve toon

Kinderen moeten zich bewust worden van het verschil tussen feiten en meningen en van formeel en informeel taalgebruik.

5. Relevante details

Verslagen horen details te bevatten, maar niet over van alles en nog wat. Kinderen moeten zich bewust worden van wat relevante details voor het onderwerp zijn en hoe ze die kunnen verwoorden.

6. Passende school- en vaktaal

In verslagen wordt gebruikgemaakt van woorden die specifiek zijn voor een bepaald onderwerp of vakgebied en die precies aangegeven wat de schrijver bedoelt.

Ik moet eerlijk bekennen dat deze genres wel ergens achter in mijn hoofd zaten, maar dat ik er nooit zo actief over nagedacht heb. Het schrijven in de middenbouw is met name gericht op het schrijven van een vertelling en verhaal. Nadat ik me hierin verdiept heb, zie ik steeds meer kansen om andere genres en daarbij horende tekstvormen in te zetten. Door kennis hiervan op te doen kan ik kinderen gerichter begeleiden bij het zelf schrijven van een tekst, maar zelf ook gerichtere keuzes maken. Doordat we teksten graag inzetten bij wereldoriëntatie, geven de bovenstaande schema's een houvast.

Ik heb gekozen om me te focussen op het schrijven van een verslag. Komende periode draaien we een project dat gericht is op tijd-doelen, geschiedenis. Dit lijkt ons voor de middenbouw een mooie kans om het schrijven van een verslag in te zetten, een nieuwe tekstvorm waarbij feitelijke kennis aan te pas komt. Een mooie kans om taalonderwijs geïntegreerd aan te bieden.

Beoordeling

“Kinderteksten nakijken neemt veel tijd in beslag en heeft weinig leereffect. Kinderen kijken over het algemeen alleen naar de beoordeling en doen uit zichzelf niets met markerings van fouten of opmerkingen”. Het is daarom de moeite waard om kinderen te motiveren voor het opnieuw lezen en herzien van hun eerste versies, en voor het echt benutten van feedback (de Lint & Norden, 2022). Leren doen we namelijk door regelmatig te oefenen en bij dat oefenen moeten we ook fouten kunnen maken. Van fouten leren we. De correcties die we doorvoeren, zorgen ervoor dat we steeds iets beter worden in wat we doen. Als we fouten maken maar daarop afgerekend worden, geeft dat ons een onveilig gevoel. Dan stoppen we met leren en gaan we situaties vermijden. Feedback geven op het leerproces geeft een gevoel van veiligheid, wat essentieel is (van Dinteren, 2014).

Deze feedback kan gegeven worden door de leerkracht of juist door groepjes kinderen. Bij het werken met (vrije) teksten wordt de tekst nagelezen door de leerkracht of in een groepje kinderen. Er wordt gecontroleerd op spelling aan de hand van de nakijkcode. Het is belangrijk om met de kinderen deze nakijkcode af te stemmen. Als de spelling verbeterd is gaan we in gesprek over elkaars werk. In een groepje wordt de inhoud bekeken, daaruit wordt één tekst gekozen voor de tekstbespreking. De stamgroepleider is de coach die dit gesprek stuurt. Samen kijken naar werk en feedback geven op het werk is een leerzame activiteit voor alle kinderen. Ze nemen de feedback die een klasgenoot krijgt mee in hun eigen werk. Op deze wijze is de tekstbespreking mooi in te zetten als moment van feedback.

Didau (2014) ziet mondelinge taal als dé voorwaarde voor geschreven taal. Geschreven teksten verbeter je niet alleen door feedback te geven op het schrijven, maar ook door feedback te geven op het spreken. Het helpt kinderen om wat ze willen schrijven, eerst mondeling te bespreken in een groep of tweetallen. Door in gesprek te gaan over hun gedachten, worden die minder vaag en leren ze er woorden aan te geven. Hun gespreksmaatje kan input geven waar ze zelf nog niet aan hadden gedacht, waardoor hun tekst complexer wordt. Zo kunnen ze de stap maken van meer concrete gesproken taal naar abstracte geschreven taal.

Jonge kinderen hebben een beperkt werkgeheugen. Het kost ze vaak al genoeg moeite om woorden vanuit hun hoofd, via hun hand op papier te krijgen. Om dan ook nog na te denken over structuur, andere genrekenmerken of interpunctie is vaak te veel gevraagd. Een eerste versie overlezen, of nog beter: voorlezen aan een ander, is dan vaak al genoeg om zelf allerlei verbeteringen te kunnen aanbrengen. Bespreken is nog beter. Iemand die jouw tekst leest, ziet onduidelijkheden die je zelf niet ziet en kan je wijzen op vergissingen en fouten. Het samen lezen bespreken van tekstversies is een productieve vorm van feedback geven, die kinderen activeert, verantwoordelijk maakt en leerkrachten enorm veel nakijktijd bespaart. In eerste instantie is het fijn om tekstbesprekingen te ‘modelen’. Dat alles met aandacht voor de schrijfp opdracht en in een positieve, veilige sfeer waarin de schrijver de baas blijft over zijn eigen tekst (de Lint & Norden, 2022).

Schrijfonderwijs maakt onderscheid tussen feedback op hogere-orde-aspecten, waarbij het vooral om de communicatieve effectiviteit van de tekst gaat. In hoeverre heeft de schrijver het doel bereikt met de tekst en lagere-orde-aspecten, zoals grammatica, spelling, interpunctie en lay-out (Koster & Korpershoek, 2021).

Beoordeling, een van de moeilijkste aspecten van het schrijfonderwijs, in mijn ogen. Ik zie nog ontzettend veel kansen in het samen lezen van teksten en het geven van feedback op zowel hogere-orde-aspecten als lagere-orde-aspecten. Ook daar staat het sociaal constructivisme weer centraal, wat past bij de visie van onze school. Ook de rol van de leerkracht staat hierbij weer centraal, zowel het modelen als zorgen voor een positief klassenklimaat. Het gesprek is belangrijk, want ook het samen spreken staat centraal bij wereldoriëntatie of stamgroepwerk.

Wat ik hieruit meeneem is het stukje vanuit het werken met vrije teksten. Het is een mooie aanvulling op het schrijfonderwijs om een nakijkcode met kinderen af te stemmen. Zo kan er gerichte feedback gegeven worden, kinderen kunnen op deze wijze gericht herlezen en verbeteren. Ze leren zelf kijken naar zinsopbouw en spelling, zonder dat er wordt 'voorgezegt' wat er verbeterd moet worden. Kinderen leren reflecteren op hun eigen werk, maar daarnaast ook elkaars werk respecteren en communiceren over het werk. Daarbij is wel de vraag hoe we 25 kinderen begeleiden in het schrijfproces in de drukte van de dag. Daarvoor is het nu helpend dat kinderen zoveel mogelijk op vaste dagen hun schrijfproducten inleveren om gecheckt te worden. Dit lukt op een enkeling na.

Interventies

Methode zichtbaar maken

In mijn literatuuronderzoek heb ik me sterk verdiept in het taalonderwijs. Ik heb veel kennis verkregen over wat men onder goed taalonderwijs verstaat en wat de verschillende visies op taalonderwijs zijn. Dit is weer mooi terug te vertalen naar het taalonderwijs op OJBS de Krullebaar. Hebben we onze visie scherp? Wat willen we bereiken met ons taalonderwijs? We zijn met ons team tot de conclusie gekomen dat we taalonderwijs geïntegreerd aan willen bieden. Op deze wijze willen we het taalonderwijs voor kinderen betekenisvol en functioneel maken, om de intrinsieke motivatie te vergroten.

Het project waar we de komende periode aan gaan werken heet 'een nacht in het museum'. Daarbij komt de tijdlijn van de geschiedenis aan bod. We duiken in onderwerpen zoals de prehistorie, oudheid en middeleeuwen. De tijddoelen van de SLO kerndoelen komen bij dit project met name sterk aan bod. De betrokkenheid bij deze projecten is ontzettend hoog, kinderen hebben veel inbreng, nemen dingen vanuit thuis mee en delen verhalen met ouders. Hoe zorgen we ervoor dat deze betrokkenheid ook in de blokperiode zichtbaar is? En hoe kunnen we ervoor zorgen dat deze betrokkenheid ons taalonderwijs een boost geeft?

Dit wil ik in eerste instantie aanpakken door dieper op het taalonderwijs in te gaan, namelijk toespitsen op het taaldomein stellen. Daaruit heb ik veel kennis verkregen over de verschillende fasen die bij goed en betekenisvol schrijfonderwijs aan bod kunnen komen. Daarnaast weet ik nu veel beter hoe ik kinderen kan begeleiden en voorzien van feedback in hun schrijfproces.

Bij het schrijven van teksten rondom wereldoriëntatie, geven de verschillende genres en daarbij horende tekstvormen veel houvast. Omdat we al veel ervaring op hebben gedaan over de genres verhaal en vertelling waarbij kinderen met name vanuit eigen beleving schrijven, willen we ons nu verdiepen in een feitelijke verslaglegging. Namelijk het schrijven van een verslag.

Daarbij zullen we terugblikken op de prehistorie aan de hand van een verhaal. Op basis daarvan gaan de kinderen een verslag schrijven.

Actieplan

De uitvoering voor het schrijven van teksten gaan we in de middenbouw oppakken, dit betekent dat het tijdens een leerteamoverleg wordt besproken met de middenbouw collega's. We bekijken samen hoe we het schrijven van een tekst betekenisvol kunnen maken, welke stappen we belangrijk vinden in de opbouw voor het schrijven van een goede tekst en waar we de nadruk op gaan leggen tijdens het schrijven van een verslag.

Om voor een goede opbouw in het schrijfonderwijs te zorgen hebben we gekeken naar de zeven vuistregels van de Lint & Norden (2022) voor goed schrijfonderwijs, de verschillende stappen binnen het schrijfproces van Koeven & Smits (2022) en de opbouw voor het schrijven van (vrije) teksten van het Kan. Deze drie theorieën vertonen veel overlap met elkaar en zijn mooi in elkaar te verweven om tot een goede opbouw voor goed en betekenisvol schrijfonderwijs te komen.

We zijn in de middenbouw tot de conclusie gekomen dat we de volgende opbouw voor het schrijfonderwijs zullen gaan aanhouden:

1) Schrijfstart

We verdiepen ons het in het onderwerp van de prehistorie, zodat er voldoende kennis bij de kinderen aanwezig is om over te kunnen schrijven. We zullen veel mondeling bespreken voordat het geschreven wordt. Het schrijfdoel 'verslag' wordt hier bepaald. De kinderen gaan ons informeren en meeslepen in een levensloop of historische betekenis.

De leerkracht zal hier een voorbeeldtekst schrijven in de kring.

De Lint & van Norden (2022) stellen zes kerncriteria voor het genre verslag:

- Structuur: inleiding
Een verslag begint met een algemene inleiding waarin duidelijk wordt gemaakt waar de tekst over gaat. Daarna wordt chronologisch een proces of ontwikkeling beschreven van een reeks gebeurtenissen, fasen of episoden.
- Duidelijke of prikkelende inleiding
Vaak staat er iets in de inleiding wat de lezer nieuwsgierig maakt naar de rest van de tekst.
- Op passende wijze aangeven van tijdsvolgorde
De volgorde van gebeurtenissen, fasen of episoden kan op verschillende manieren worden aangegeven.
- Objectieve toon
Kinderen moeten zich bewust worden van het verschil tussen feiten en meningen en van formeel en informeel taalgebruik.
- Relevante details
Verslagen horen details te bevatten, maar niet over van alles en nog wat.
- Passende school- en vaktaal
In verslagen wordt gebruikgemaakt van woorden die specifiek zijn voor een bepaald onderwerp of vakgebied en die precies aangegeven wat de schrijver bedoelt.

Samen met de kinderen zullen we ons verder verdiepen in de structuur van de tekst en een duidelijke of prikkelende inleiding.

2) Kladversie

Het schrijven van een eerste versie van de tekst. In gesprek binnen het groepje of tweetallen kan de tekst verder aangevuld worden. Dit wordt nog niet de uiteindelijke versie.

3) Revisiefase

De kinderen zullen nog verschillende fases doorlopen om de tekst af te maken en net zolang veranderen, totdat de tekst aan de verwachtingen voldoet. De kinderen lezen elkaars teksten in tweetallen of groepjes, ze leren om elkaar feedback te geven en vragen te stellen.

4) Proeflezen

Alle teksten worden doorgelezen. Er wordt aangegeven met nakijkcodes waar het fout gaat. De stamgroepleider leest de teksten van de kinderen door. De kinderen maken aan de hand hiervan aanpassingen in de tekst.

- Nakijkcode:
S: let op de spellingregel van het woord.
V: woord vergeten.
Z: deze zin loopt niet goed.
*: hoofdletter vergeten.
^: Punt vergeten
☺: Kom even langs met je tekst om hem te bespreken.

5) Netversie

De kinderen schrijven de netversie van de tekst. Hierbij zijn geen fouten meer te vinden.

6) Tekstbespreking

In groepjes worden de teksten bekeken. Elke tekst wordt op inhoud besproken. Elk groepje kiest een tekst voor de grote kring. Hier wordt de bespreking van de inhoud van de tekst centraal gesteld. Na de bespreking is de tekst publicatie klaar.

7) Publiceren

De tekst wordt gepubliceerd. Kinderen dragen de tekst aan elkaar voor, daarna worden ze aan de wand gehangen zodat ze zichtbaar zijn voor ouders en kinderen. Na een bepaalde tijd worden de teksten in de verhalenklappers van de kinderen toegevoegd.

Planning actieplan

	Wat ga ik doen?	Wanneer ga ik dat doen?	Hoe ga ik dat doen?	Wat heb ik nodig?
1.	Huidig schrijfonderwijs onder de loep nemen.	januari	Ik ga in kaart brengen waar we op dit moment met ons huidige schrijfonderwijs staan. Hoe pakken we schrijfonderwijs aan? Welke stappen doorlopen we? Wat zien we bij de kinderen?	Overleg met middenbouw collega's.
2.	Taalonderwijs en schrijfonderwijs bekijken	januari / februari	Verdiepen in de theorie rondom goed taalonderwijs, daarbij verdieping naar het taaldomein stellen.	Boeken die aansluiten bij de theorie. Zie bronnenlijst.
3.	Stappenplan opstellen voor het schrijven van teksten.	februari	Bekijken van de zeven vuistregels voor goed schrijfonderwijs (de Lint & Norden, 2022). De verschillende fasen van het schrijfproces (Koeven & Smits, 2022) en de opbouw voor het schrijven van (vrije) teksten (het kan).	Overleg met middenbouw collega's. Theorie die is verzameld over het schrijven van teksten.
4.	Kennisoverdracht prehistorie	maart	Aan de hand van het verhaal van Aru worden kinderen meegenomen in de tijd van de jagers-verzamelaars en boeren. We gaan het gesprek aan over de zaken die in het verleden anders waren. We bespreken de verschillen tussen jagers-verzamelaars en boeren en hoe de ontwikkeling van jager-verzamelaar naar boer tot stand is gekomen.	Boeken rondom het onderwerp prehistorie.
5.	Kladversie verslag	maart	We gaan de ontwikkeling van jager-verzamelaar tot boer vastleggen in een verslag. Dit schrijfproces volgen we volgens het volgende stappenplan: -Schrijfstart -Kladversie -Revisieversie -Proeflezen	Kennis over de stappen in het schrijfproces. Nakijkcode Schrijfbladen
6.	Netversie verslag	maart	Dit schrijfproces volgen we volgens het volgende	Kennis over de stappen in het

			stappenplan: -Netversie -Tekstbespreking -Publiceren	schrijfproces. Schrijfbladen
7.	Stappenplan schrijfonderwijs bijstellen	maart	Op basis van de eerste uitprobeerfase wordt het stappenplan voor goed schrijfonderwijs bijgesteld.	
8.	Kladversie verslag	april	We gaan de ontwikkeling van ridders in de middeleeuwen vastleggen in een verslag. Dit schrijfproces volgen we volgens het volgende stappenplan: -Schrijfstart -Kladversie -Revisieversie -Proeflezen	Kennis over de stappen in het schrijfproces. Nakijkcode Schrijfbladen
9.	Netversie verslag	april	Dit schrijfproces volgen we volgens het volgende stappenplan: -Netversie -Tekstbespreking -Publiceren	Kennis over de stappen in het schrijfproces. Schrijfbladen
10.	Evalueren	april	Op basis van de tweede uitprobeerfase wordt vastgesteld hoe we goed schrijfonderwijs vorm kunnen geven op OJBS de Krullevaar, waarbij W.O. wordt geïntegreerd in het taalonderwijs.	

Op basis van dit actieplan krijgt wereldoriëntatie een sterkere rol in de blokperiode. De verwachting is dat de betrokkenheid in de blokperiode en stuk groter zal zijn, dat kinderen intrinsiek gemotiveerd zijn om een tekst te schrijven. Te hopen is dat kinderen die tijdens het schrijven van een vertelling of verhaal moeilijk tot een plan komen, nu voldoende kennis van het onderwerp hebben om hierover een verslag te kunnen schrijven. De kinderen zullen zich zowel autonoom als competent voelen. Door het uitvoeren van het stappenplan voor goed schrijfonderwijs wordt de nadruk gelegd op kinderen voorzien van feedback. Zowel kinderen aan elkaar als de stamgroepleider aan het kind. Op deze wijze zullen we het schrijfonderwijs veel krachtiger en kwalitatiever neer kunnen zetten. Kinderen worden meegenomen in hun eigen proces, denken na over hun tekst en leren bijstellen waar nodig. Daarnaast zullen kinderen zelf leren nadenken over het toepassen van spellingregels. Op deze wijze dragen we bij aan het reflecterende vermogen van kinderen. Ik denk dat we op deze manier ons schrijfonderwijs kwalitatief gezien een enorme boost kunnen geven.

Resultaten

Resultaten uitprobeerfase een

In week 11 zijn we in de middenbouw begonnen met uitprobeerfase een. Daarvoor hebben we betekenisvol schrijfonderwijs goed onder de loep genomen. We zijn de kring gestart door het bespreken van het geleerde uit de prehistorie, wat is er blijven hangen bij de kinderen? Al snel kwamen de termen jagers-verzamelaars en boeren naar voren.

We hebben besproken dat het in een museum belangrijk is voor bezoekers om te lezen wat er te zien is. Bezoekers komen namelijk naar dit museum om te leren over het verleden. Het is daarbij belangrijk dat bij vondsten uit de prehistorie een beschrijving wordt gegeven, dit noemen we ook wel een verslag.

We hebben besproken dat we een verslag gaan schrijven, dit is anders dan een verhaal zoals de kinderen gewend zijn. De stamgroepleider heeft een voorbeeldtekst met de kinderen geschreven op het bord. Daarbij heeft de stamgroepleider hardop denkvragen gesteld, zodat de kinderen zich deze vragen tijdens het schrijven ook gaan afvragen. Er kwamen veel vragen of er fictieve personen gebruikt mochten worden. Dit sluit niet aan op het schrijven van een verslag.

Met de kinderen is de opbouw van een inleiding, kern en slot duidelijk besproken en dat de inleiding moet prikkelen tot nieuwsgierigheid over het verder lezen van de tekst. Daarnaast moesten de beschreven gebeurtenissen in de juiste tijdvolgorde beschreven worden.

De kinderen zijn vervolgens aan de slag gegaan. De kinderen van groep 4 volgens een leeg format met schrijfliijnen. De kinderen van groep 3 met de opbouw van begin-midden-eind, ze tekenen deze en schrijven de woorden en/of zinnen hieronder.

Naam: _____ maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

Format verslag voor groep 4.

Naam: _____ maart 2024

Een nacht in het museum!
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

Begin	Midden	Eind
		
		

Format verslag voor groep 3.

Opvallend was dat de jongens die normaal gesproken veel moeite hebben met het schrijven van een vertelling of verhaal nu meteen geprikkeld waren en 'aan' stonden. Het hielp dat ze niet zelf een fictief persoon of verhaal moesten bedenken, maar dat ze een opsomming van gebeurtenissen moesten beschrijven over een onderwerp waar ze veel vanaf wisten. Doordat de opdracht betekenisvol was, omdat het in een museum geplaatst kon worden, was de betrokkenheid hoog.

De meisjes die normaal gesproken verhalen schrijven met fictieve personen, hadden veel moeite om historische gebeurtenissen chronologisch en objectief te beschrijven.

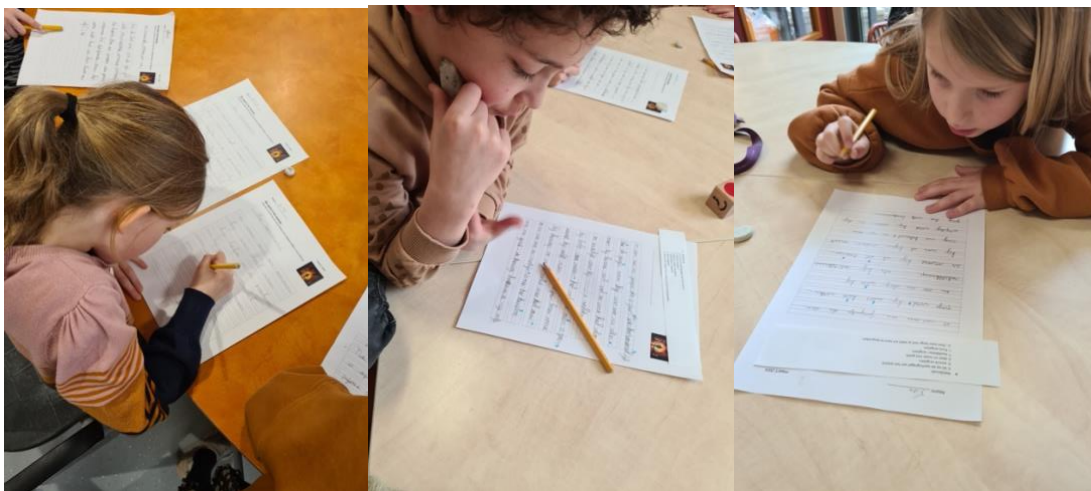
Uiteindelijk hebben alle kinderen fantastische [teksten](#) geschreven, ieder op een eigen manier. De een heeft duidelijk in verslag vorm geschreven, de ander een verslag met gebruik van fictieve personen.

Vervolgens zochten de kinderen elkaar zelf op om de teksten te bespreken. Dit was vooraf nog niet met de kinderen besproken. De kinderen van groep 4 bespraken de teksten uit zichzelf met elkaar. Daar werd bijvoorbeeld besproken dat 'doei' niet aan het einde van een tekst hoort te staan. Er werd in deze gesprekken met name gekeken naar tekstinhoud.

Samen met de kinderen is de nakijkcode vervolgens besproken. De stamgroepleider heeft de teksten bekeken aan de hand van deze nakijkcode. Door een felle kleur te gebruiken (in plaats van een potlood) is het opvallend voor kinderen, dit helpt als ze de tekst bij moeten gaan stellen.

De kinderen kregen ieder een blad met de nakijkcode. Er werden meteen veel vragen gesteld, wat heb ik hier verkeerd gedaan? Wat moet hier staan? Door hier bewust niet op in te gaan, werden kinderen gestimuleerd of zelf na te denken of samen te overleggen. Zo had ik tijd om een groepje kinderen te begeleiden die het schrijven nog erg lastig vinden. Zichtbaar was dat kinderen eigenlijk heel goed kunnen reflecteren op een eigen geschreven tekst. Spellingregels werden herkend en toegepast. Zelfs woorden met open en gesloten lettergrepen werden aangepast, deze regel hebben we nog niet aangeleerd in een cursus, toch waren er veel kinderen die dit zelfstandig al aan konden passen. Wanneer de kinderen dachten dat ze alles aangepast hadden, mochten ze met de tekst naar mij toe komen. Als alles juist aangepast was, begonnen de kinderen aan het schrijven van de netversie en uiteindelijk met de illustratie. Kinderen namen dit erg serieus, er werd heel netjes geschreven. Een enkeling vond het lastig om steeds te wisselen tussen de kladversie en netversie. Een aantal teksten werden dan ook niet foutloos overgeschreven. Dit is ook een proces wat aangeleerd en geoefend dient te worden.

Wanneer de teksten klaar waren, mochten de kinderen die dat wilde de tekst voordragen in de kring. De kinderen bespraken samen of je hier als bezoeker in het museum voldoende informatie uit kunt halen. De opstekers die de kinderen kregen zorgde voor enthousiaste en trotse blikken op de gezichten van de kinderen.

Bijstellingen na uitprobeerfase een

Na uitprobeerfase een hebben we met de middenbouw een overleg gepland. Daar hebben we onze bevindingen over de eerste uitprobeerfase gedeeld. We waren het meteen eens dat de betrokkenheid ontzettend hoog was bij alle kinderen. De kinderen hadden het gevoel dat hun tekst ergens voor gebruikt kon worden, ze wilde graag het geleerde zichtbaar maken.

Daarnaast kwam ook sterk naar voren dat deze eerste schrijffase al meteen een enorme boost gaf aan het spellingsonderwijs. Toen de kinderen met de kladversie bezig waren, waren ze al veel effectiever aan het nadenken over de spellingregels, omdat ze wisten dat dit bij de nakijkcode terug zou komen. Met behulp van de nakijkcode zijn de kinderen ontzettend goed in staat om te reflecteren en kritisch te zijn op eigen werk. Tijdens het uitproberen kwamen we erachter dat de nakijkcode enigszins aangepast mag worden. Zo zijn nog niet alle hoofdletters aangeleerd, het is dus niet handig om hier met de

nakijkcode op te letten. Daarnaast kunnen de volgende twee zaken nog toegevoegd worden aan de nakijkcode: kies een ander woord, let op de ruimte tussen de woorden.

Bij uitprobeerfase een kwamen nog veel teksten in de kladversie terug die begonnen met: 'hoi ik ben', en ik ga je iets vertellen over de prehistorie' of 'dit was mijn verhaal, doe!' of 'dit is het einde van mijn verhaal'. We merken dat kinderen nog sterk de spreektaal gebruiken bij het schrijven van een tekst. Het is mooi om de kinderen mee te nemen in de schrijftaal bij het schrijven van een tekst. Dit vraagt voor een duidelijk voorbeeld van de stamgroepleider, het modelen is en blijft dus heel belangrijk. Op den duur kan het modelen voorafgaand aan het schrijven van een tekst echter afnemen. Ik merk dat dit in groep 3 vaak nog sterk nodig is, gaandeweg in groep 4 hebben kinderen de opbouw van een tekst steeds meer door en hoeft er niet meer altijd voorafgaand modeling plaats te vinden. Bij het aanleren van een nieuwe tekstvorm is het echter wel weer belangrijk om voorafgaand te modelen.

Bij de tweede uitprobeerfase gaan we gebruik maken van voorbeelden van achtergrondinformatie uit boeken, zo zien de kinderen voorbeelden van verslagen waarbij de schrijftaal duidelijk naar voren komt.

Daarnaast hebben we de nakijkcode aangepast:

- Nakijkcode:
 - S: let op de spellingregel van het woord.
 - V: woord vergeten.
 - Z: deze zin loopt niet goed.
 - : kies een ander woord.
 - |: let op de ruimte tussen de woorden.
 - ^: Punt vergeten
 - ☺: Kom even langs met je tekst om hem te bespreken.

Resultaten uitprobeerfase twee

In week 13 zijn we in de middenbouw begonnen met uitprobeerfase twee.

We zijn ondertussen al een stuk verder op de tijdlijn van de geschiedenis. We zijn de kring gestart door te bespreken wat we geleerd hebben uit de middeleeuwen. Wat is er blijven hangen bij de kinderen? Al snel kwamen de termen ridder, schildknaap en jonkvrouw naar voren. Daarbij hebben we weer besproken dat het handig is om een verslag te schrijven voor het museum, zodat bezoekers informatie kunnen lezen over wat er te zien is in het museum. Daarvoor hebben we boeken over de middeleeuwen bekeken. In deze informatieboeken is duidelijk zichtbaar hoe een verslag wordt opgebouwd. Dit geeft de kinderen een duidelijk voorbeeld van het schrijven van een tekst in schrijftaal. Tijdens het bespreken van deze voorbeelden was de betrokkenheid meteen hoog. Er werd zelfs 'yes' geroepen dat kinderen weer een tekst mochten schrijven.

Op het digibord heeft de stamgroepleider, samen met de kinderen, een voorbeeldtekst geschreven. Daarbij werden er hardop denkvragen gesteld, werd er gesproken over een inleiding, kern en slot en werden er woorden uitgewist en vervangen door beter passende woorden. Zichtbaar was dat kinderen actief meedachten. De volgende vraag van kinderen was of ze van tevoren samen mochten overleggen. Uiteraard mocht er van de stamgroepleiders van tevoren overlegd worden, maar ook tijdens het schrijven van de tekst. Juist dan kun je van elkaar leren.

De kinderen wisten dat ze na de kladversie elkaars teksten gingen lezen en dat de stamgroepleider deze achteraf zou checken met de nakijkcode. Kinderen waren daardoor veel bewuster met elkaar aan het overleggen. Hoe schrijf ik 'page'? Schrijf ik 'eindelijk' met de 'ei' of 'ij'? Schrijf ik 'werd' met 'd' of 't'? Mooi om te zien dat kinderen veel bewuster met spellingregels bezig zijn tijdens het schrijven van woorden. Ook was te zien dat er vrijwel geen teksten meer werden geschreven met 'hoi ik ben ...'. Of 'dit is het einde van mijn verhaal'. Door voorbeelden met de kinderen besproken te hebben is er zichtbaar meer in schrijftaal geschreven dan in gesproken taal.

Als kinderen klaar waren, kwamen ze naar mij toe en werden de [teksten](#) bekeken met de nakijkcode. Terwijl kinderen meekeken werd er al meteen gezegd 'o ja, dat is met een 'd' '. De reflecterende en kritisch houding stond meteen aan. Wanneer er geen fouten meer zichtbaar waren, werden de netversies geschreven en uiteindelijk de illustratie gemaakt. Ook deze zijn weer ontzettend leuk geworden. De kinderen waren hartstikke trots op zichzelf en de stamgroepleider ook op de kinderen.

De kinderen die wilden, hebben de teksten voorgedragen in de kring. Daar werd samen weer besproken of je genoeg informatie uit het verslag kunt halen als je bezoeker in het museum bent.

Er is duidelijk te merken dat het betrekken van de WO-projecten bij de blokperiode zorgt voor een hoge betrokkenheid. Bij het schrijven van het verslag gingen veel kinderen met intrinsieke motivatie aan de slag. Door een kleine impuls aan de hand van de nakijkcode was zichtbaar dat de kinderen veel kritischer op het eigen werk waren.

Conclusie

Consequenties voor de kinderen, andere stamgroepen en de school

Dit meesterstuk heeft zich met name gefocust op het werken in de middenbouw, de resultaten kunnen vervolgens gedeeld gaan worden met het team op OJBS de Krullebaar. De inzichten die de middenbouw heeft opgedaan, kunnen de collega's in de bovenbouw namelijk ook inspireren tot het verbreden van wereldoriëntatie binnen het taalonderwijs.

Mijn resultaten en inzichten zullen op een studiedag met het team gedeeld worden. Op deze wijze kan het teamgesprek gevoerd worden over hoe we ons schrijfonderwijs vorm kunnen geven. We hebben als team besloten dat we taalonderwijs geïntegreerd aan willen bieden. Dit is een mooie aanleiding om wereldoriëntatie in te zetten bij het schrijven van teksten. Op deze wijze zal de betrokkenheid bij de kinderen een stuk hoger liggen, mits het schrijven van teksten betekenisvol aangeboden wordt. Op basis van de resultaten van dit meesterstuk, kan onderstaand stappenplan gepresenteerd worden.

1) Betekenisdragers

Het belangrijk om als bouw op zoek te gaan naar betekenisdragers. Het is goed om op zoek te gaan naar een manier om kinderen te prikkelen en de intrinsieke motivatie te verhogen. Dit is de eerste stap van het betekenisvol schrijfonderwijs. Dit gaat voorafgaand aan het schrijfdoel.

2) Schrijfstart

Het schrijfdoel wordt hier bepaald. De genres en daarbij horende tekstvormen van de Lint & Norden (2022) kunnen hierbij zeer helpend zijn.

Bij het nieuw aanleren van een tekstvorm zal de stamgroepleider een voorbeeldtekst schrijven in de kring.

2) Kladversie

Het schrijven van een eerste versie van de tekst. In gesprek binnen het groepje of tweetallen kan de tekst verder aangevuld worden. Dit wordt nog niet de uiteindelijke versie.

3) Revisiefase

De kinderen lezen elkaars teksten in tweetallen of groepjes, ze leren om elkaar feedback te geven en vragen te stellen. De tekst kan ook met de stamgroepleider besproken worden. Het doel hierbij is het bespreken van de inhoud van de tekst. Wat wilde je schrijven en is dat gelukt? Het kind maakt de laatste aanpassingen.

4) Proeflezen

Alle teksten worden door de stamgroepleider gelezen. Er wordt tijdens deze fase op de vorm van de tekst gelet. Aan de hand van de nakijkcodes wordt aangegeven waar het fout gaat. Kinderen maken aan de hand hiervan aanpassingen in de tekst. De onderdelen van de nakijkcode verschillen per bouw. Er dient echter één lijn getrokken te worden in de codes die gekoppeld worden aan dezelfde onderdelen. Een hoofdletter vergeten is bijvoorbeeld in alle bouwen 'H'. Als de teksten aangepast zijn, worden ze nogmaals gelezen.

5) Netversie

De kinderen schrijven de netversie van de tekst. Hierbij zijn geen fouten meer te vinden. Vervolgens wordt er een passende illustratie bij de tekst gemaakt.

6) Tekstbespreking (optioneel)

In groepjes worden de teksten bekeken. Elke tekst wordt op inhoud besproken. Elk groepje kiest een tekst voor de grote kring. Hier wordt de bespreking van de inhoud van de tekst centraal gesteld. Na de bespreking is de tekst publicatie klaar.

7) Publiceren

De tekst wordt gepubliceerd. Kinderen dragen de tekst aan elkaar voor, daarna worden ze aan de wand gehangen zodat ze zichtbaar zijn voor ouders en kinderen. Na een bepaalde tijd worden de teksten in de verhalenklappers van de kinderen toegevoegd.

Dit stappenplan kan op OJBS zeer helpend zijn om schrijfonderwijs betekenisvol en functioneel te maken, maar daarnaast ook kinderen bewust te maken van spellingregels tijdens het schrijven. Daarbij mag uiteindelijk ook worden verwacht dat de scores op spellingonderwijs omhooggaan. De kinderen leren door krachtig kwalitatief onderwijs niet alleen zichzelf communicatief te uiten, maar leren ook bewust omgaan met spelling. Daarnaast leren ze ook reflecteren op zichzelf en op een anderen, ze kijken kritisch naar het werk. Op den duur zullen kinderen deze nakijkcode in het eigen geheugen gebruiken als ze andermans tekst lezen. Zo blijven kinderen van en met elkaar leren en zal de stamgroepleider steeds meer een coachende rol aan kunnen nemen. Daarbij blijft wel de vraag hoe we alle kinderen tijdens het schrijven van teksten zo goed mogelijk kunnen begeleiden. Het vraagt namelijk wel wat van de stamgroepleider om alle teksten samen met de kinderen te lezen, na te kijken met de nakijkcode en vervolgens opnieuw te bespreken. Daarvoor is werkrust in de groep belangrijk en is het belangrijk om zaken los te laten die bijvoorbeeld op het ritmisch weekplan gepland staan.

Aanbevelingen voor de school en verder onderzoek

Er zijn nog overige zaken die aangepakt kunnen worden in het verlengde van dit meesterstuk. In dit meesterstuk is de focus gelegd op het betrekken van wereldoriëntatie binnen het taalonderwijs. In dit meesterstuk is de keuze gemaakt voor het verder uitwerken van het taaldomein stellen. Het taalonderwijs bestaat echter uit nog veel meer domeinen.

Op schoolniveau willen we het spellingonderwijs aanbieden als cursus. Vervolgens moet de verwerking en toepassing betekenisvol aangeboden worden. In dit meesterstuk heb ik aangetoond hoe we kinderen een bewustere spellingattitude kunnen meegeven. Ik zou het daarnaast interessant vinden om me verder te kunnen verdiepen in het neerzetten van krachtig kwalitatief taalonderwijs. Waarbij taal en wereldoriëntatie hand in hand gaan en we misschien uiteindelijk naar stamgroepwerk kunnen gaan.

Volgens van Koeven & Smits (2021) dienen de taaldomeinen aanvankelijk lezen, spelling en taalbeschouwing expliciet aangeleerd te worden in cursussen. Het is belangrijk om met de projectgroep taal te bekijken hoe we deze taaldomeinen weg kunnen zetten in cursussen, waarbij de cursussen zo veel mogelijk functioneel worden gemaakt. Zodat kinderen begrijpen waarom ze iets leren. Vervolgens kunnen er betekenisvolle verwerkingsopdrachten geboden worden. Op deze wijze zal er steeds meer de verschuiving van blokperiode naar stamgroepwerk plaatsvinden. Waarbij we hopelijk kunnen werken vanuit vragen en interesse van kinderen

Daarnaast vind ik het met name interessant om te werken vanuit rijke teksten. Waarbij de teksten aansluiten bij de belevingswereld van de kinderen en bij het project wat op dat moment speelt in de groep. Daarbij is het belangrijk om te lezen en samen het gesprek aan te gaan over de tekst. Daarbij komt ook weer het taaldomein woordenschat aan bod. Op deze wijze komen alle taaldomeinen aan bod en kan er gewerkt worden aan krachtig, kwalitatief taalonderwijs. Dit vergt echter nog veel uitzoekwerk.

Evaluatie en reflectie

Over het algemeen ben ik erg tevreden over dit meesterstuk. In het begin vond ik het lastig om tot een duidelijk onderwerp te komen. Al snel wist ik dat ik wereldoriëntatie weer het hart van het onderwijs wil maken, maar op welke wijze kon ik dit terug laten komen in mijn meesterstuk?

Doordat ik erg geprikkeld werd door het schrijven van vrije teksten, kwam ik op het idee op wereldoriëntatie bij de blokperiode te betrekken en me te verdiepen in de theorie rondom

taalonderwijs.

Ik vond het erg leuk om in de theorie rondom het taalonderwijs te duiken, ik heb veel verschillende bronnen bekeken en gebruikt in mijn literatuuronderzoek. Door breed te starten en vervolgens te trechteren, heb ik het gevoel dat er een gedegen literatuuronderzoek staat. Ik vond het interessant om te lezen over taalonderwijs en kon dit meteen meenemen naar het onderzoek op school, waarbij we opzoek zijn naar een nieuwe aanpak rondom taal- en WO-onderwijs.

Aan het einde van het literatuuronderzoek vond ik het lastig om echt een start te maken met het opzetten van een actieplan. Ik wilde graag het schrijfonderwijs aanpakken, ik wilde schrijfonderwijs weer betekenisvol maken. Daar kon WO goed bij ingezet worden. Daarnaast wilde ik meer uit het schrijfonderwijs halen, goed schrijfonderwijs waarbij ook spelling aan bod komt. Maar op welke wijze? Uiteindelijk heeft de theorie rondom het schrijven van vrije teksten me daar erg bij geholpen. Met name de nakijkcode voelde als precies waar ik naar op zoek was om het schrijfonderwijs een boost te geven.

Tijdens het uitvoeren van het actieplan heb ik erg genoten. Genoten van de betrokken snoetjes van de kinderen. Ik geniet ervan hoe betrokken de kinderen tijdens WO zijn, ze willen graag leren en zuigen alles op als een spons. Door WO en de blokperiode te verbinden, werd deze betrokkenheid ook zichtbaar in de blokperiode. Door ons schrijfonderwijs betekenisvol te maken en de stappen duidelijk en steeds terug te laten komen is er meteen een verschil zichtbaar met de beginsituatie. Kinderen laten zien dat ze kritisch op eigen werk kunnen zijn en kunnen reflecteren op elkaars werk en dit ook van elkaar kunnen accepteren (met enkele uitzonderingen).

Achteraf gezien had ik graag wat eerder willen beginnen met het uitvoeren van het actieplan. Ik denk dat er voor mijzelf dan wat meer rust had gezeten tussen de twee uitprobeersfasen in.

Het schrijfonderwijs wordt uiteindelijk nog betekenisvoller als de teksten van de kinderen ook daadwerkelijk gebruikt worden. Zoals het nabouwen van een museum in dit geval. Waar echt bezoekers kunnen komen om de achtergrondinformatie te lezen. Dit zou een mooie toevoeging zijn aan ons Jenaplanonderwijs en het uiteindelijk toe werken naar stamgroepwerk.

Na het afronden van dit meesterstuk wil ik me verder blijven verdiepen in het taalonderwijs. Op welke wijze kunnen we WO nog meer betrokken bij het taalonderwijs? Hoe kunnen we werken vanuit rijke teksten? Ik denk dat het schrijfonderwijs al een ontzettend mooie impuls heeft gekregen. Het is mooi om met de middenbouwcollega's te blijven kijken hoe we het schrijfonderwijs structureel in blijven zetten om het bewust toepassen van spellingregels te vergroten. Deze aanpak moet een vaste routine worden binnen het taalonderwijs, niet alleen in de middenbouw maar uiteindelijk ook naar de bovenbouw. Het is goed om de verkregen resultaten in een groot overleg mee te nemen. In de bovenbouw lopen ze er namelijk ook tegenaan dat de kinderen de spellingregels niet kunnen toepassen in een geschreven tekst. Met de ervaringen die wij met dit actieplan in de middenbouw hebben opgedaan, kunnen we het schrijfonderwijs schoolbreed naar een hoger niveau tillen.

Bronnenlijst

- Boer, M. van den & Aravena, S. (2023). Effectief lees- en spellingonderwijs. *Informatie, inspiratie en ideeën bij praktische vragen*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Boes, A.W. Drs. (1979). Jenaplan. Historie en actualiteit. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Both, K. (1997). Jenaplan 21. Een concept voor Jenaplanonderwijs. Hoogeveen: Drukkerij Van Genne.
- Didau, D. (2014). A simple theory about writing (blogpost). Geraadpleegd op: <https://learningspy.co.uk/literacy/theory-writing/>
- Dinteren, R. van (2014). Brein in onderwijs. Zaltbommel: Thema.
- Förrer, M., & Kenter, B., & Veenman, S. (2000). Coöperatief leren in het basisonderwijs. Amersfoort: CPS.
- Het kan (...). Werken met de Vrije tekst.
- Huizenga, H., & Robbe, R. (2009). Taalonderwijs ontwerpen. Taaldidactiek voor het basisonderwijs. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Inspectie van het Onderwijs (2017). De Staat van het Onderwijs. Onderwijsverslag 2016/2017. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Kleef, M. van & Tomesen, M. (2002). Stimulerende lees- en schrijfactiviteiten in de onderbouw. *Prototypen voor het creëren van interactieve leessituaties en het ontlocken van (nieuw) schrijfgedrag*. Nijmegen: Drukkerij SSN.
- Koeven, E. van & Smits, A. (2022). Rijke taal. *Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Koster, M., & Korpershoek, M. (2021). Maak er geen punt van! Feedback geven op schrijfoopdrachten. Bussum: Coutinho.
- Lint, P. de & Norden, S. van. (2022). Wat een goede tekst! *Gids voor het schrijven in tien genres voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Meelissen, M. R. M., Maassen, N. A. M., Gubbels, J., van Langen, A. M. L., Valk, J., Dood, C., Derks, I., In 't Zandt, M., & Wolbers, M. (2023). Resultaten PISA-2022 in vogelvlucht. Universiteit Twente – 2023 <https://doi.org/10.3990/1.9789036559461>.
- Mol, S.E. (2010). To read or not to read. Leiden: Universiteit Leiden.
- Norden, S. van (2018). Levende taal, levende teksten. 2-9. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Rose, D., & Martin, J.R. (2012). Learning to write, reading to learn. Genre, knowledge and pedagogy in the Sydney School. Scheffield: Equinox.
- Stichting lezen (2017). Kwestie van lezen. Lezen en creatief schrijven combineren op de basisschool. Achtergronden en praktische tips voor leerkrachten. *Deel 13*. Pijnacker: Edauw en Johanissen Drukkerij.

Velthausz, F. (2013). Stamgroepwerk. Mensenkinderen. 134-136. Geraadpleegd op:
<https://padlet.com/HetKan/padlet-stamgroepwerk-ozy3b8j67xj7b4hf/wish/2834997045>

Velthausz, F., & Winters, H. (2014). Jenaplan: school waar je leert samenleven. Zutphen: NJPV.

Voerman, L., & Faber, F. (2021). Didactisch coachen. *Hoge verwachtingen concreet maken met behulp van feedback, vragen en aanwijzingen*. Baarn: De weijer Uitgeverij.

Bijlagen

Teksten uitprobeerfase een

Nagekeken kladversie met de nakijkcode

Naam: Nathan maart 2024

Een nacht in het museum...
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

de prestatie

Hi ik ben Nathan en ik ga je des
verten. over de prehistorie. het
het begon almaal met een oap.
een oap die in de hoven leefden.
toen ging de oap lopen en de beesten.
werkstulgen te maken en de met
wielden. nuur: toen gingen de oap jagen.
en makten kleding. toen werden de
hoeren. de jagten niet meer

Verbeterde tekst

Naam: Nathan maart 2024

Een nacht in het museum...
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

de prestatie

Hi ik ben Nathan en ik ga je des
verten. over de prehistorie. het
het begon almaal met een oap.
een oap die in de hoven leefden.
toen ging de oap lopen en de beesten.
werkstulgen te maken en de met
wielden. nuur: toen gingen de oap jagen.
en makten kleding. toen werden de
hoeren. de jagde niet meer

Netversie

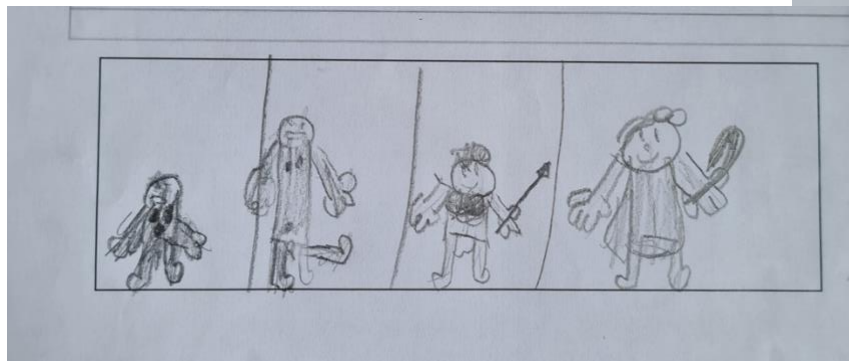
Naam: nathan maart 2024

nathan

9

en me ~~de~~ hinnen bouwen. me
kleven tot er Romeinen kwamen. einde.

Naam: NAT MAN maart 2024

Een nacht in het museum...

Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

het begon allemaal met een rap.
een rap die in de hinnen leefden.
toen ging de rap lopen en me hinnen
verzuigen te maken. en me ont
wikkelen. nuw toen gingen me ook
jagen en maakter heding. toen
wenden me hoeren. me jagte met me
en me hinnen bouwen. me leefden tot
er Romeinen kwamen. einde

Nagekeken kladversie met de nakijkcode

Naam: Juul maart 2024

Een nacht in het museum...
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

Hoi ik ben juul ik ga dingen over.
Heel lang geleden vertellen en.
Wist je dat er vroeger al mensen.
op aarde levden en het gaat
en het gaat over jaegers en
verzamelaars tot boeren.
de verzamelaars die deden bessen
plukken en de jaegers deden jaagen.
op dieren en toen werden ze

Naam: Juul maart 2024

slimmer en ze gingen op een plek.
wonen en gingen zelf eten maken.
en met ossen het land om ploegen.
en zo werden jaegers en verzamelaars.
boeren.

Verbeterde tekst

Naam: Juwel maart 2024

Een nacht in het museum...
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

Hoi ik ben juwel ik ga dingen over.
Heel lang geleden vertellen en.
Wist je dat er vroeger al mensen
op aarde leefden. en het gaat
en het gaat over jagers en
verzamelers tot boeren.
de verzamelaars die deden bessen
plukken en de jagers deden jagen
op dieren en toen werden ze

Naam: Juwel maart 2024

slimmeren ze gingen op een plek
wonen en gingen zelf eten zaaien
en met rooien het land om ploegen
en zo werden jagers en verzamelaars
boeren.

Naam: Juul maart 2024

Een nacht in het museum...
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

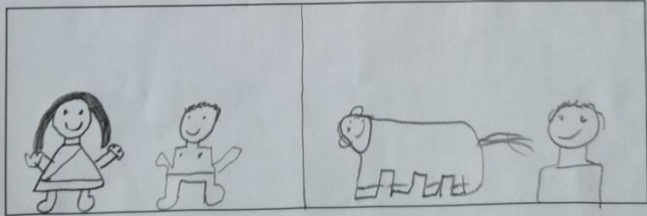

Hoi ik ben juul ik ga dingen
over heel lang geleden vertellen en.
Wist je dat er vroeger al mensen
op aarde leefden? en het gaat
over jagers en verzamelaars tot
boeren. de verzamelaars die bessen
plukken, en de jagers deden
jagen op dieren. en toen werden ze
slimmer. ze gingen op een plek wonen.

Naam: Juul maart 2024

en gingen zelf eten zaaien.
en met ossen het land om ploegen.
en zo werden jagers en verzamelaars.
boeren

Nagekeken tekst met de nakijkcode

Naam: rip maart 2024

Een nacht in het museum...
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

het oer mens

er was eens een oer mens
hij was heel maar.
hij leefte in de prehisto
rie. | het verhaal begint | hij
ging van plek naar plek
woonen. maar toen vert hij
boen. hij ging op een
plek wonen.

Naam: rip maart 2024

hij ging planten kweken
en hij ging eten maaken
van vrues en van planten.
het eind van het verhaal.

Verbeterde tekst

Naam: pip maart 2024

Een nacht in het museum...
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

het oermens

er was eens een oermens
hij was heel raar.
hij leefde in de prehisto-
rie. | het verhaal begint | hij
ging van plek naar plek
wonen. maar toen werd hij
boer. hij ging op een
plek wonen.

Naam: pip maart 2024

hij ging planten kweken
en hij ging eten maken
van vlees en van planten
het eind van het verhaal.

Naam: rip maart 2024

Een nacht in het museum..
Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

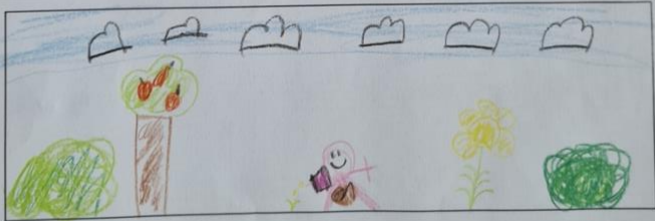
het oermens

er was eens een oermens
hij was heel raar
hij leefde in de prehisto
rie. hij ging van plek
naar plek wonen maar
toen werd hij boer. hij
ging op een plek wonen
hij ging planten kweeken
en hij ging een maken

Naam: rip maart 2024

van rles en planten

Naam:

maart 2024

Een nacht in het museum...

Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

heel lang gelede
mase menens. de mase
deeden jaagen apdieren.
ende vrancken
deeden vrommeleken.
entoen manderde
den menschen en manderde
de in boeren ende
boeren gingen dreer klede
maeken.

Naam:

maart 2024

en taengingen ze een
hunniged hantken.
en ze bleeven er heel
lang wien.

Verbeterde tekst

Naam: maart 2024

Een nacht in het museum...

Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

heel lang geleden
 Mase^{men}mens. de mannen
 deden jagen en ap^{ap}dieren.
 en de vrouwen
 deden vernameelen.
 en toen ze mandelde
 de mensen en zeⁱⁿmande
 de in boeren en de
 boeren gingen dreorⁱⁿkle
 moenen.

Naam: maart 2024

en taengingen ze een
 hennme bed hantken.
 en ze bleven er heel
 lang waken.

Naam: pepih

maart 2024

Een nacht in het museum...

Laat zien en vertel hoe de eerste mensen zich ontwikkeld hebben in de prehistorie.

heel lang geleden

Was er een mens. de mannen

deden jagen op dieren

en de vrouwen deden

hermanen en toep

veranende de mensen

en ze veranende in

boeren en de boeren

gingen op een plek wonen

Naam:

maart 2024

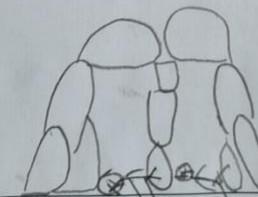

en toen gingen ze een

hunenbed bouwen.

en ze bleven er

heel lang wonen.

Teksten uitprobeerfase twee

Nagekeken kladversie met de nakijkcode

Naam: martha maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

Er was eens een jongen die 4 jaar ^S was. ^S Die ^S heel ^S klein ^S was.
^S Het ^S als ^S pages ^S want ^S hij ^S was ^S niet ^S zo ^S slim ^S.
maar ^S hij ^S leeren ^S wel ^S veel ^S en ^S werd ^S heel ^S slim
en ^S eindelijk ^S was ^S hij ^S eindelijk ^S riddersman.
hij ^S hielp ^S een ^S ridder ^S heel ^S veel ^S en ^S na ^S 11 ^S jaar ^S.
werd ^S hij ^S zelf ^S ridder ^S en ^S 20 ^S jaar ^S later ^S werd
hij ^S koning ^S. en ^S zijn ^S ruit ^S was ^S heel ^S mooi ^S.
en ^S er ^S was ^S ook ^S een ^S ruit ^S in ^S en ^S het ^S handvat ^S
was ^S van ^S goud ^S. de ^S koning ^S besloot ^S de ^S ruit ^S zelf

Verbeterde tekst

Naam: martha maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

Er was eens een jongen die 4 jaar ^S was. ^S Die ^S heel ^S klein ^S was.
^S Het ^S als ^S page ^S, want ^S hij ^S was ^S niet ^S zo ^S slim ^S.
maar ^S hij ^S leeren ^S wel ^S veel ^S en ^S werd ^S heel ^S slim
en ^S eindelijk ^S was ^S hij ^S eindelijk ^S riddersman.
hij ^S hielp ^S een ^S ridder ^S heel ^S veel ^S. en ^S na ^S 11 ^S jaar ^S.
werd ^S hij ^S zelf ^S ridder ^S. en ^S 20 ^S jaar ^S later ^S werd
hij ^S koning ^S. en ^S zijn ^S ruit ^S was ^S heel ^S mooi ^S.
en ^S er ^S was ^S ook ^S een ^S ruit ^S in ^S en ^S het ^S handvat ^S
was ^S van ^S goud ^S. de ^S koning ^S besloot ^S de ^S ruit ^S zelf

Naam: Nathan maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

.....

er was een jongen die 4 jaar was. die het moeilijk had om te leren want hij was niet zo slim. maar hij leerde wel veel en werd heel slim en uiteindelijk was hij riddersman. hij hielp een ridder heel veel, en na 11 jaar werd hij zelf ridder. en 30 jaar later werd hij koning. en zijn rijk was heel mooi en er was ook een volk in het land. het koninkrijk was van goud. de koning heette koning de rijk volk tegen gewaar.

Nagekeken kladversie met de nakijkcode

Naam: heul 28 maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

er was eens een klein jongentje die een
ridder wilde worden. en hij zat nog op
school. en hij werd een page genoemd. en
dan na al die jaren werd je schildknaap.
en zou ik je even uit leggen wat een
schildknaap is. dat is eigenlijk dat hij de
ridder helpen. en het harnas aan trekken.
en naa heel veel jaren werd hij
ridder. en hij versloeg bijna elke ridder.

Verbeterde tekst

Naam: heul 28 maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

er was eens een klein jongentje die een
ridder wilde worden. en hij zat nog op
school. en hij werd een page genoemd. en
dan na al die jaren werd hij schildknaap.
en zou ik je even uit leggen wat een
schildknaap is. dat is eigenlijk dat hij de
ridder ^{steeds} helpen. en het harnas aan trekken.
en naa heel veel jaren werd hij
ridder. en hij versloeg bijna elke ridder.

Naam: K.W.

maart 2024

Een nacht in het museum...

Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

er was eens een klein jongentje die een
ridder wilde worden. en hij zat nog op
school. en hij werd een page genoemd. en
dan na al die jaren werd hij schildknaap.
en zou ik je even uit leggen wat een
schildknaap is. dat is eigenlijk dat hij de
ridder deeden helpen. en het harnas aan trekken.
en naa heel veel jaren werd hij ridder.
en hij versloeg bijna elke ridder.

Nagekeken kladversie met de nakijkcode

Naam: rip maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

er was eens een jongetje
hij ging naar school.
hij kreeg een page genoemd.
hij leerde heel heel veel
van school. hij moest
heel heel veel werken
en toen werd hij schildknaap
schildknaap. een schildknaap
is een helpje van een ridder.

Naam: rip maart 2024

hij werd dus ook een
keer een ridder. en hij ging
naar veel helpen en
uiteindelijk werd hij toch
ridder. het was feest!!!

Verbeterde tekst

Naam: rip maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

van page naar ridder

er was eens een jongetje
hij ging naar school.
hij werd een page genoemd.
hij leerde heel heel veel
van school. hij moet
heel heel veel werken
en toen werd hij schildknaap.
schildknaap. een schildknaap
is een hulpje van een ridder.

Naam: rip maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

hij werd dus ook een
keer een ridder. en hij ging
om veel helpen en
uiteindelijk werd hij toch
ridder. het was feest.

Naam: rip maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

.....

er was eens een jongetje
hij ging naar school.
hij werd een page genoemd.
hij leerde heel heel veel
van school. hij moest
heel heel veel werken
en toen werd hij
schildknaap. een schidknaap
is een hulpe van een ridder

Naam: rip maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

.....

hij word dus ook een
keer een ridder. en hij ging
zo veel helpen en
uiteindelijk werd hij toch
ridder. het was feest!

.....

.....

.....

Nagekeken kladversie met de nakijkcode

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

...een jongentje die Ridder werd

et was eens een jongentje die een
page werd. hij moest hard werken.
en op een dag werd hij
schildknaap. als hij schildkn
is moest hij al veel trainen.
hij was al bijna Ridder. ma
nog niet helemaal. en op een
vrijdag werd hij ridder en
ging het volk beschermen.

Verbeterde tekst

Naam: Fien

maart 2024

Een nacht in het museum...
Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

...een jongentje die Ridder werd

et was eens een jongentje die een
page werd. hij moest hard werken.
en op een dag werd hij
schildknaap. als hij schildknaap
is moest hij al veel trainen.
hij was al bijna Ridder. maar
nog niet helemaal. en op een
vrijdag werd hij ridder en hij
ging het volk beschermen.

Naam: Tien

maart 2024

Een nacht in het museum...

Beschrijf hoe een jongen in de middeleeuwen ridder wordt.

een jongentje die ridder werd

er was eens een jongentje die een
page werd. hij moest hard werken.
en op een dag werd hij
schildknaap. als hij schildknaap
is moest hij al veel trainen.
hij was al bijna ridder. maar
nog niet helemaal. en op een
vrijdag werd hij ridder en hij
ging het volk beschermen.